[2018] 4 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 751

ਭਾਸਕਰ ਰਾਓ ਅਤੇ ਹੋਰ

ਬਨਾਮ

ਮਹਾਰਾਸ਼ਟਰ ਰਾਜ

(2014 ਦਾ ਅਪਰਾਧਿਕ ਅਪੀਲ ਨੰਬਰ 408)

ਅਪ੍ਰੈਲ 26, 2018.

[ਐਨ. ਵੀ. ਰਮਨਾ ਅਤੇ ਐਸ. ਅਬਦੁਲ ਨਜ਼ੀਰ, ਜੇ.ਜੇ.]

ਪੀਨਲ ਕੋਡ, 1860:

ਉਪ-ਧਾਰਾ 147, 148, 452 ਨਾਲ ਪੜ੍ਹੋ ਧਾਰਾ 149, ਧਾਰਾ 302/149 ਅਤੇ ਧਾਰਾ 506 ਵਿੱਚ - ਇੱਕ ਵਿਅਕਤੀ ਦੇ ਕਤਲ ਲਈ - 16 ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਵੱਲੋਂ - ਹੇਠਲੀ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਸਾਰੇ ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਨੂੰ ਬਰੀ ਕਰ ਦਿੱਤਾ - ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੇ ਬਰੀ ਕਰਨ ਦੇ ਹੁਕਮ ਨੂੰ ਪਲਟ ਦਿੱਤਾ - ਅਪੀਲ 'ਤੇ, ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ: ਗਵਾਹਾਂ ਦੇ ਸਬੂਤ ਇਕਸਾਰ ਨਹੀਂ ਸਨ - ਗਵਾਹਾਂ ਦੇ ਬਿਆਨਾਂ ਵਿੱਚ ਕਾਫੀ ਸੁਧਾਰ ਹੋਇਆ - ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਆਪਾ ਵਿਰੋਧੀ ਬਿਆਨ ਆਏ - ਸਾਰੇ ਗਵਾਹ ਸਬੰਧਤ ਸਨ - ਪਦਾਰਥਕ ਸੁਤੰਤਰ ਗਵਾਹਾਂ ਦੀ ਜਾਂਚ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ - ਮੁਕੱਦਮਾ ਇਰਾਦਾ ਸਾਬਤ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਅਸਫਲ ਰਿਹਾ - ਪੰਚ ਗਵਾਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਮੈਡੀਕਲ ਸਬੂਤ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸਨ ਮੁਕੱਦਮੇ ਦੇ ਕੇਸ ਦਾ ਸਮਰਥਨ ਕਰੋ - ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸਤਗਾਸਾ ਪੱਖ ਦੁਆਰਾ ਘਟਨਾਵਾਂ ਦੀ ਲੜੀ ਨੂੰ ਸਹੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਰਿਕਾਰਡ 'ਤੇ ਲਿਆਂਦਾ ਗਿਆ ਸੀ - ਮੁਕੱਦਮੇ ਵਿਚ ਕਮੀਆਂ ਅਤੇ ਊਣਤਾਈਆਂ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ ਕੇਸ, ਦੋਸ਼ੀ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਗੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਮ੍ਰਿਤਕ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਦੇ ਨਜ਼ਰੀਏ ਨਾਲ ਇਕੱਠ - ਦੋਸ਼ੀ ਦਾ ਦੋਸ਼ ਵਾਜਬ ਸ਼ੱਕ ਤੋਂ ਪਰੇ ਸਾਬਤ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ - ਬਰੀ ਕਰਨਾ ਜਾਇਜ਼ ਹੈ।

ਅਪਰਾਧਕ ਕਾਨੂੰਨ:

ਮਨੋਰਥ - ਪ੍ਰਮਾਣਿਕ ਮੁੱਲ - ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ: ਸਥਿਤੀਗਤ ਸਬੂਤਾਂ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ, ਮਨੋਰਥ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ - ਪਰ ਇਰਾਦੇ ਦੀ ਘਾਟ ਦੇ ਅਧਾਰ 'ਤੇ ਮੁਕੱਦਮੇ ਦੇ ਕੇਸ ਨੂੰ ਖਾਰਜ ਕਰਨਾ ਇਸ ਕਾਰਕ ਨੂੰ ਕ੍ਰੈਡਿਟ ਦੇਣ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਹੋਵੇਗਾ, ਜਿੱਥੇ ਇਹ ਬਕਾਇਆ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਅਪੀਲ:

ਬਰੀ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਵਿਰੁੱਧ ਅਪੀਲ - ਅਪੀਲੀ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਸਬੂਤਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਦਖਲਅੰਦਾਜ਼ੀ ਅਤੇ ਮੁੜ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਾ – ਦਾਇਰਾ - ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ: ਅਪੀਲ ਅਦਾਲਤ ਤੋਂ ਬਰੀ ਕਰਨ ਦੇ ਆਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਦਖਲ ਅੰਦਾਜ਼ੀ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਸਾਵਧਾਨੀ ਵਰਤਣ ਦੀ ਉਮੀਦ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ - ਇਸ ਦੇ ਦਖਲ ਦੀ ਮੰਗ ਉਦੋਂ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਜਦੋਂ ਮਜ਼ਬੂਰ ਕਾਰਨ ਅਤੇ ਠੋਸ ਆਧਾਰ ਹੋਣ।

ਸਬੂਤ:

ਸਥਿਤੀਗਤ ਸਬੂਤ – ਹਾਲਾਤੀ ਸਬੂਤ ਦਾ ਮੁੱਲ ਇਸਦੇ ਸੰਚਤ ਪ੍ਰਭਾਵ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ - ਜਦੋਂ ਅਜਿਹੇ ਕਈ ਸਬੂਤ ਇਕੱਠੇ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਤਾਂ ਉਹ ਸਜ਼ਾ ਨੂੰ ਜਾਇਜ਼ ਠਹਿਰਾਉਣ ਲਈ ਕਾਫ਼ੀ ਪ੍ਰੋਬੇਟਿਵ ਬਲ ਲੈ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਜੇਕਰ ਅਜਿਹੇ ਸਬੂਤ ਘਟਨਾਵਾਂ ਦੀ ਇੱਕ ਅਟੁੱਟ ਲੜੀ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹਨ ਜਿਸ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਸਿਰਫ ਇੱਕ ਪਰਿਕਲਪਨਾ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੈਨਵੈਸ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਗਵਾਹ:

ਸੰਬੰਧਿਤ ਗਵਾਹ - ਪ੍ਰਮਾਣਿਕ ਮੁੱਲ - ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ: ਗਵਾਹ ਦੀ ਦਿਲਚਸਪੀ ਉਸਦੀ ਗਵਾਹੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕਰਦੀ ਹੈ - ਪੱਖਪਾਤ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਹੇਠ ਇੱਕ ਆਦਮੀ ਸਹੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਨਿਰਣਾ ਕਰਨ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ - ਇਸ ਲਈ ਨਤੀਜੇ ਵਿੱਚ ਦਿਲਚਸਪੀ ਰੱਖਣ ਵਾਲੇ ਗਵਾਹ ਨੂੰ, ਜੇ ਨਤੀਜੇ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਦਿਲਚਸਪੀ ਨਾ ਰੱਖਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਪੈਮਾਨੇ 'ਤੇ ਤੋਲਣ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਇਹ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਗਲਤ ਸਚਾਈ ਲਈ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਖੋਲ੍ਹੇ ਜਾਣ।

ਅਪੀਲਾਂ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦਿੰਦੇ ਹੋਏ ਅਦਾਲਤ

1. ਮੌਜੂਦਾ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਹੇਠਲੀ ਅਦਾਲਤ ਜਿਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇੱਕ ਪੂਰੀ ਸੁਣਵਾਈ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਸਿੱਟਾ ਕੱਢਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਠੋਸ ਤਰਕ ਨਾਲ ਦੋਸ਼ੀ ਨੂੰ ਬਰੀ ਕਰ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਅਜਿਹੇ 'ਚ ਅਪੀਲ ਕੋਰਟ 'ਤੇ ਦੋਸ਼ੀ ਦੀ ਬੇਗੁਨਾਹੀ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਕਰਨ ਦਾ ਕੰਮ ਹੋਰ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੈ। ਅਜਿਹੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਅਪੀਲ ਅਦਾਲਤ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਸਾਵਧਾਨ ਰਹਿਣ ਦੀ ਉਮੀਦ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਬਰੀ ਕਰਨ ਦੇ ਆਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਦਖਲ ਅੰਦਾਜ਼ੀ ਉਦੋਂ ਹੀ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਜਦੋਂ ਮਜ਼ਬੂਰ ਕਾਰਨ ਅਤੇ ਠੋਸ ਆਧਾਰ ਹੋਣ। ਦੂਜੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਕੋਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਬੂਤਾਂ ਦੀ ਸਮੀਖਿਆ ਕਰਨ ਦੀ ਪੂਰੀ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਬਰੀ ਕਰਨ ਦਾ ਆਦੇਸ਼ ਸਥਾਪਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਫਿਰ ਵੀ ਹੇਠਲੀ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਦੋਸ਼ੀ ਨੂੰ ਬਰੀ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਨਾਲ ਦੋਸ਼ੀ ਦੀ ਬੇਗੁਨਾਹੀ ਦੀ ਧਾਰਨਾ ਨੂੰ ਹੋਰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਉਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਗਵਾਹਾਂ ਨੂੰ ਦੇਖਣ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਬੂਤਾਂ ਨੂੰ ਸੁਣਨ ਦਾ ਫਾਇਦਾ ਸੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਿਰਫ ਬਹੁਤ ਠੋਸ ਅਤੇ ਜ਼ੋਰਦਾਰ ਕਾਰਨਾਂ ਕਰਕੇ ਹੀ ਬਦਲਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। [ਪੈਰਾ 23] [768- ਐਫ-ਐਚ; 769- ਏ]

ਸੂਰਜਪਾਲ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਰਾਜ, 1952 CriLJ 331 ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕੀਤਾ।

2. ਮੁਕੱਦਮਾ ਕੇਸ ਨੂੰ ਸਾਬਤ ਕਰਨ ਲਈ ਸਥਿਤੀਗਤ ਸਬੂਤਾਂ 'ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਸਥਿਤੀਗਤ ਸਬੂਤਾਂ ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ ਇਸ ਦੇ ਸੰਚਿਤ ਪ੍ਰਭਾਵ 'ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕਰਦੀ ਹੈ ਜਦੋਂ ਕਿ ਸਥਿਤੀਗਤ ਸਬੂਤਾਂ ਦਾ ਇੱਕ ਟੁਕੜਾ ਦੋਸ਼ੀ ਦੇ ਦੋਸ਼ੀ ਹੋਣ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਨੂੰ ਥੋੜ੍ਹਾ ਜਿਹਾ ਵਧਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਜਿਹੇ ਕਈ ਸਬੂਤ ਇਕੱਠੇ ਲਏ ਜਾਣ ਨਾਲ ਦੋਸ਼ੀ ਠਹਿਰਾਏ ਜਾਣ ਨੂੰ ਜਾਇਜ਼ ਠਹਿਰਾਉਣ ਲਈ ਕਾਫ਼ੀ ਤਾਕਤ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ ਜੇ ਅਜਿਹੇ ਸਥਿਤੀਗਤ ਸਬੂਤ ਘਟਨਾਵਾਂ ਦੀ ਇੱਕ ਅਟੁੱਟ ਲੜੀ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹਨ ਜਿਸ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਸਿਰਫ ਇੱਕ ਕਲਪਨਾ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। [ਪੈਰਾ 26] [769-ਡੀ-ਈ]

3. ਮੌਜੂਦਾ ਕੇਸ ਦੇ ਗਵਾਹ ਆਪਸ ਵਿੱਚ ਜੁੜੇ ਹੋਏ ਸਨ ਅਤੇ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਿਆਨਾਂ ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਸਾਵਧਾਨੀ ਵਰਤਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਜਿਹੜਾ ਵੀ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਗਵਾਹ ਰਿਹਾ ਹੈ ਨਤੀਜੇ ਵਿਚ ਡੂੰਘੀ ਦਿਲਚਸਪੀ ਰੱਖਦਾ ਹੈ ਜੇ ਉਸ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਉਸੇ ਪੈਮਾਨੇ 'ਤੇ ਤੋਲਣ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਨਤੀਜੇ ਵਿਚ ਕੋਈ ਦਿਲਚਸਪੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਗਲਤ ਸੱਚ ਲਈ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਖੋਲ੍ਹੇਗਾ। ਇਹ ਠੋਸ ਨਿਯਮ ਜੋ ਇਸ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਦੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਜੋ ਅਜਿਹੇ ਸਰੋਤਾਂ ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਸਬੂਤਾਂ ਦੇ ਮੁੱਲ ਨੂੰ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਦਾ ਹੈ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸਾਵਧਾਨੀ ਅਤੇ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਵੇਖਣ ਅਤੇ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ। ਇਸ ਤੱਥ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਵਿਵਾਦ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਗਵਾਹ ਦੇ ਹਿੱਤ ਨੂੰ ਉਸ ਦੀ ਗਵਾਹੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਤ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜੋ ਇੱਕ ਵਿਸ਼ਵਵਿਆਪੀ ਸੱਚ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਪੱਖਪਾਤ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਹੇਠ ਇੱਕ ਆਦਮੀ ਸਹੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਨਿਰਣਾ ਕਰਨ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਦਿਲੋਂ ਅਜਿਹਾ ਕਰਨ ਦੀ ਇੱਛਾ ਰੱਖਦਾ ਹੋਵੇ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਹ ਨਿਰਪੱਖ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਸਬੂਤ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਦੇ ਯੋਗ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਜਦੋਂ ਇਸ ਵਿੱਚ ਉਸਦੀ ਦਿਲਚਸਪੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਅਜਿਹੇ ਪ੍ਰਭਾਵਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ ਮਨੁੱਖ ਭਾਵੇਂ ਜਾਣਬੁੱਝ ਕੇ ਨਹੀਂ ਕੁਝ ਤੱਥਾਂ ਨੂੰ ਅਕਸਰ ਦਬਾਉਂਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਦੂਜਿਆਂ ਨੂੰ ਸੋਧਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਅਨੁਕੂਲ ਰੰਗ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਮਨੁੱਖੀ ਗਵਾਹੀ ਦੀ ਭਰੋਸੇਯੋਗਤਾ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਨਿਯੰਤਰਣ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਵਿਚਾਰ ਹਨ ਅਤੇ ਸਬੂਤਾਂ ਦੇ ਨਿਯਮਾਂ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਅਤੇ ਹਰੇਕ ਕੇਸ ਦੇ ਤੱਥਾਂ ਅਤੇ ਹਾਲਾਤਾਂ ਦੇ ਤਹਿਤ ਸੱਚ ਦੇ ਪੈਮਾਨੇ ਵਿੱਚ ਇਸਦਾ ਭਾਰ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨ

ਵਿੱਚ ਕਦੇ ਵੀ ਨਜ਼ਰਅੰਦਾਜ਼ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ। [ਪੈਰਾ 27 ਅਤੇ 31] [769-ਐਫ; 771-ਐਫ-ਐਚ; 772- ਏ]

ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ, **[1954] 1 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 145**; ਮਸਾਲਤੀ ਬਨਾਮ ਉੱਤਰ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਰਾਜ, [1964] 8 ਐਸਸੀਆਰ 133; ਦਰਿਆ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ, **[1964] 3 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 397**; ਹਰਬੰਸ ਕੌਰ ਅਤੇ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਹਰਿਆਣਾ ਰਾਜ, **2005 CriL J 2199**; ਨਾਮ ਦੇਵ ਬਨਾਮ ਮਹਾਰਾਸ਼ਟਰ ਰਾਜ **(2007) 14 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 150: [2007] 3 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 939 - ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕੀਤਾ।**

4. ਮੁਕੱਦਮਾ ਚਲਾਉਣ ਵਾਲੇ ਨੇ ਪੀ.ਡਬਲਯੂ. 1 ਦੇ ਬਿਆਨ 'ਤੇ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਭਰੋਸਾ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਉਸ ਵੱਲੋਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ 'ਤੇ ਲਗਾਏ ਗਏ ਦੋਸ਼ ਇਹ ਸਨ ਕਿ ਮੁਲਜ਼ਮ ਨੇ ਮ੍ਰਿਤਕ 'ਤੇ ਤਿੰਨ ਥਾਵਾਂ 'ਤੇ ਹਮਲਾ ਕੀਤਾ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਮ੍ਰਿਤਕ ਦੇ ਘਰ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਅਤੇ ਪੀ.ਡਬਲਯੂ. 3 ਦੇ ਘਰ ਦੇ ਨੇੜੇ ਅਤੇ 'Y' ਦੇ ਖੇਤਾਂ ਵਿੱਚ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਪੀ.ਡਬਲਯੂ. 2, 4 ਅਤੇ 5 ਨੇ ਆਪਣੇ ਬਿਆਨਾਂ ਵਿੱਚ ਪੀ.ਡਬਲਯੂ. 3 ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਮ੍ਰਿਤਕ 'ਤੇ ਹੋਏ ਅਜਿਹੇ ਹਮਲੇ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਸਮੱਗਰੀ ਤੋਂ ਇਹ ਜਾਪਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੋਈ ਚਸ਼ਮਦੀਦ ਗਵਾਹ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜਿਸ ਨੇ ਦੋਸ਼ੀ ਨੂੰ 'Y' ਦੇ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਮ੍ਰਿਤਕ 'ਤੇ ਹਮਲਾ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਦੇਖਿਆ ਸੀ। ਪੀ.ਡਬਲਯੂ. 3 ਦੇ ਬਿਆਨ ਵੀ ਸਾਰੇ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਇਕਸਾਰ ਨਹੀਂ ਜਾਪਦੇ। ਇਕ ਵਾਰ ਉਸ ਨੇ ਗਵਾਹੀ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਮ੍ਰਿਤਕ ਦੀ ਮੌਤ ਉਸ ਦੇ ਘਰ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਹੋਈ ਸੀ। ਕੁੱਲ ਮਿਲਾ ਕੇ ਜਾਂਚ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਅਤੇ ਅਦਾਲਤ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਵੱਖਰਾ ਬਿਆਨ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਅਜਿਹਾ ਹੀ ਮਾਮਲਾ ਪੀ.ਡਬਲਯੂ. 4 ਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨੇ ਮ੍ਰਿਤਕ 'ਤੇ ਹਮਲੇ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿਚ ਸੁਧਾਰ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਪੀ.ਡਬਲਯੂ. 4 ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਸਰਕਾਰੀ ਗਵਾਹਾਂ ਦੇ ਵੱਖੋ ਵੱਖਰੇ ਬਿਆਨ ਸਨ ਜੋ ਝਟਕਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦੇ ਪਹਿਲੂ 'ਤੇ ਸਨ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਉਸਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਹ ਹਮਲਾਵਰਾਂ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਚਿਹਰੇ ਤੋਂ ਪਛਾਣ ਸਕਦੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦੀ ਫਿਰ ਵੀ ਟੈਸਟ ਪਛਾਣ ਪਰੇਡ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਜੋ ਮੁਕੱਦਮੇ ਦੇ ਕੇਸ ਲਈ ਘਾਤਕ ਹੈ। ਪੈਰਾ 32 ਅਤੇ 33] [77-ਬੀ, ਸੀ-ਐਫ]

5. ਪੀ.ਡਬਲਯੂ. 2, 3 ਅਤੇ 5 ਨੇ ਆਪਣੀਆਂ ਗਵਾਹੀਆਂ ਵਿੱਚ ਅਪਰਾਧ ਵਿੱਚ ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਦੀ ਸ਼ਮੂਲੀਅਤ ਅਤੇ ਦੋਸ਼ੀ ਨੂੰ ਵੇਖਣ ਬਾਰੇ ਵਿਰੋਧੀ ਬਿਆਨ ਦਿੱਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮ੍ਰਿਤਕ ਨੂੰ ਉਸ 'ਤੇ ਹਮਲਾ ਕਰਦੇ ਸਮੇਂ ਘਸੀਟਿਆ ਅਤੇ ਸਕੂਲ ਵੱਲ ਖਿੱਚਿਆ ਜਦੋਂ ਕਿ ਪੀ.ਡਬਲਯੂ. 1 ਅਤੇ 4 ਇਸ ਪਹਿਲੂ 'ਤੇ ਚੁੱਪ ਸਨ। ਘਟਨਾ ਦੇ ਸਮੇਂ ਰੌਸ਼ਨੀ ਦੀ ਉਪਲਬਧਤਾ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਸਰਕਾਰੀ ਗਵਾਹਾਂ ਦੁਆਰਾ ਵਿਰੋਧਾਭਾਸੀ ਬਿਆਨ ਵੀ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਸਨ। [ਪੈਰਾ 33] [772-ਜੀ]

6. ਪੀ.ਡਬਲਯੂ. 1 ਨੇ ਹੱਥ ਕੱਟਣ ਦੀ ਘਟਨਾ ਨਹੀਂ ਵੇਖੀ ਜਿਸ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਉਸਦੇ ਪਤੀ ਦੀ ਅੰਤਮ ਮੌਤ ਹੋ ਗਈ। ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਲਈ ਇਹ ਸਮਝਦਾਰੀ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਦੋਸ਼ੀ ਦੀ ਕਸੂਰਵਾਰਤਾ ਬਾਰੇ ਠੋਸ ਸਬੂਤਾਂ ਦੀ ਅਣਹੋਂਦ ਵਿੱਚ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਨਾ ਕਰੇ ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਦੇ ਸਬੂਤ ਸਪੱਸ਼ਟ ਅੰਦਰੂਨੀ ਵਿਰੋਧਾਭਾਸਾਂ ਅਤੇ ਅਸਮਾਨਤਾਵਾਂ ਨਾਲ ਭਰੇ ਹੋਏ ਹਨ। [ਪੈਰਾ 34] [773-ਸੀ-ਡੀ]

7. ਸਥਿਤੀਗਤ ਸਬੂਤਾਂ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਮਕਸਦ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਪਰ ਸਿਰਫ ਮਕਸਦ ਦੀ ਘਾਟ ਦੇ ਅਧਾਰ ਤੇ ਮੁਕੱਦਮੇ ਦੇ ਕੇਸ ਨੂੰ ਹਟਾਉਣਾ ਇਸ ਕਾਰਕ ਨੂੰ ਕ੍ਰੈਡਿਟ ਦੇਣ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਹੋਵੇਗਾ ਜਿੱਥੇ ਇਹ ਬਣਦਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਮੁਲਜ਼ਮ ਵੱਲੋਂ ਮ੍ਰਿਤਕ 'ਤੇ ਹਮਲਾ ਕਰਨ ਪਿੱਛੇ ਮਕਸਦ ਝਗੜਾ ਦੱਸਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ ਜਿਸ ਦੌਰਾਨ ਮ੍ਰਿਤਕ ਨੇ ਪਿੰਡ ਦੀ ਇੱਕ ਕਰਿਆਨੇ ਦੀ ਦੁਕਾਨ ਨੇੜੇ ਮੁਲਜ਼ਮ ਨੰਬਰ 4 ਨੂੰ ਥੱਪੜ ਮਾਰਿਆ ਸੀ। ਇਤਫਾਕ ਨਾਲ ਸਰਕਾਰੀ ਵਕੀਲ ਕਰਿਆਨੇ ਦੀ ਦੁਕਾਨ 'ਤੇ ਮੌਜੂਦ ਸੁਤੰਤਰ ਗਵਾਹ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰਕੇ ਵੀ ਇਸ ਨੂੰ ਸਾਬਤ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਿਆ ਹਾਲਾਂਕਿ ਸਰਕਾਰੀ ਵਕੀਲ ਨੇ 19 ਗਵਾਹਾਂ ਤੋਂ ਪੁੱਛਗਿੱਛ ਕੀਤੀ। ਪੀ.ਡਬਲਯੂ. 1 ਦੀ ਜ਼ੁਬਾਨੀ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਨੂੰ ਲਿਖਤੀ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਘਟਾਉਣ ਵਾਲੇ ਥਾਣੇ ਦੇ ਹੈੱਡ ਕਾਂਸਟੇਬਲ ਪੀ.ਡਬਲਯੂ. 10 ਨੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਪੀ.ਡਬਲਯੂ. 1 ਨੇ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਦਰਜ ਕਰਦੇ ਸਮੇਂ ਪਿਛਲੇ ਝਗੜੇ ਦਾ ਵੀ ਜ਼ਿਕਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਬਿਨਾਂ ਸ਼ੱਕ ਪੀ.ਡਬਲਯੂ. 1 ਦੇ ਬਿਆਨ ਵਿੱਚ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਦੇ ਪੜਾਅ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਉਸਦੇ ਪ੍ਰੀਖਿਆ-ਇਨ-ਚੀਫ ਤੱਕ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਸੁਧਾਰ ਹੋਏ ਸਨ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਝਗੜੇ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਪੀ.ਡਬਲਯੂ. 1 ਦੇ ਸਬੂਤ ਨੂੰ ਸੁਣਨ ਯੋਗ ਸਬੂਤ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਰੋਕ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। [ਪੈਰਾ 35] [773-ਐਫ-ਜੀ; 774-ਏ-ਬੀ]

ਹਰੀ ਸ਼ੰਕਰ ਬਨਾਮ ਉੱਤਰ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਰਾਜ (**1996) 9 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 40: [1996] 2 Suppl. ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 348**; ਉਜਾਗਰ ਸਿੰਘ ਬਨਾਮ ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ, **(2007) 13 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 90: [2007] 13 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 653;** ਉੱਤਰ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਰਾਜ ਬਨਾਮ ਕਿਸ਼ਨ ਪਾਲ ਅਤੇ ਹੋਰ, **(2008) 16 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 73: [2008] 11 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 1048**; ਬਿਪਿਨ ਕੁਮਾਰ ਮੰਡਲ ਬਨਾਮ ਪੱਛਮੀ ਬੰਗਾਲ ਰਾਜ, (**2010) 12 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 91: [2010] 8 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 1036 - ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕੀਤਾ**।

ਚੈਂਡਲਰ ਬਨਾਮ ਡੀ.ਪੀ.ਪੀ. [1964] ਏ.ਸੀ. 763 - ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ।

ਜੇਰੋਮ ਹਾਲ ਦੁਆਰਾ ਅਪਰਾਧਿਕ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਆਮ ਸਿਧਾਂਤ 88 (2d ਐਡੀਸ਼ਨ 1960) - ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ।

8. ਵਿਕਲਪਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸਰਕਾਰੀ ਵਕੀਲ ਨੇ ਦੋਸ਼ ਲਾਇਆ ਹੈ ਕਿ ਅਪਰਾਧ ਦਾ ਮਕਸਦ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਦੋਸ਼ੀ ਧਿਰ ਗੈਰ-ਐਸ.ਸੀ./ਐਸ.ਟੀ. ਭਾਈਚਾਰੇ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਸੀ ਜਦੋਂ ਕਿ ਪੀੜਤ ਐਸ.ਸੀ. ਭਾਈਚਾਰੇ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਸੀ। ਸਰਕਾਰੀ ਵਕੀਲ ਇਹ ਸਾਬਤ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਿਆ ਕਿ ਮ੍ਰਿਤਕ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਸਨ ਅਤੇ ਦੋਸ਼ੀ ਗੈਰ-ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀ ਜਾਂ ਕਬੀਲੇ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਸਨ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰੀ ਵਕੀਲ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲਿਆਂ (ਅੱਤਿਆਚਾਰ ਰੋਕੂ) ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 3 (i)(x) ਅਤੇ 2(ਵੀ) ਸਮੇਤ ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਵਿਰੁੱਧ ਕੋਈ ਦੋਸ਼ ਸਾਬਤ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਅਸਫਲ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਉਸ ਦੋਸ਼ ਦੇ ਉਲਟ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੇ ਵੀ ਹੇਠਲੀ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਲਏ ਗਏ ਵਿਚਾਰ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਕੀਤੀ ਜਿਸ ਨੇ ਦੂਜੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ ਮੁਕੱਦਮੇ ਦੇ ਸੰਸਕਰਣ ਨੂੰ ਗਲਤ ਸਾਬਤ ਕੀਤਾ। [ਪੈਰਾ 36] [774-ਸੀ-ਡੀ]

9. ਬੇਸ਼ਕ ਕੋਈ ਦੋਸ਼ੀ ਅਪਰਾਧ ਦਾ ਦੋਸ਼ੀ ਹੈ ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਸਿੱਧੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਅਪਰਾਧ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਨਾ ਹੋਵੇ ਪਰ ਦੂਜੇ ਦੋਸ਼ੀ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੋਵੇ ਜੇ ਉਹ ਗੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀ ਇਕੱਠ ਦਾ ਮੈਂਬਰ ਸਾਬਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਇਸਦੇ ਸਾਂਝੇ ਉਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਸਾਂਝਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ

ਪੀ.ਡਬਲਯੂ. 1-ਸ਼ਿਕਾਇਤਕਰਤਾ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਐਫ.ਆਈ.ਆਰ. ਵਿੱਚ ਉਸ ਦੁਆਰਾ ਦੱਸੇ ਗਏ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਚਾਰ ਸੀ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਘਰ ਵਿੱਚ ਦਾਖਲ ਹੋਏ ਸਨ ਜਦੋਂ ਕਿ ਲਗਭਗ 20 ਤੋਂ 25 ਵਿਅਕਤੀ ਘਰ ਦੇ ਬਾਹਰ ਇਕੱਠੇ ਹੋਏ ਸਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਨੇ ਮ੍ਰਿਤਕ 'ਤੇ ਹਮਲਾ ਕੀਤਾ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਮੁੱਖ ਜਾਂਚ ਵਿੱਚ ਉਸਨੇ ਗਵਾਹੀ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਉਸਦੇ ਪਤੀ 'ਤੇ ਹਮਲਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸਾਰੇ 15 ਹਮਲਾਵਰ ਸਨ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਉਹ ਆਪਣੀ ਗਵਾਹੀ ਵਿੱਚ ਹਮਲਾਵਰਾਂ ਦਾ ਨਾਮ ਲੈਣ ਵਿੱਚ ਅਸਫਲ ਰਹੀ ਪਰ ਉਸਨੇ ਇੱਕ ਨੁਕਤਾ ਉਠਾਇਆ ਕਿ ਉਹ ਸਾਰੇ ਹਮਲਾਵਰਾਂ ਨੂੰ ਜਾਣਦੀ ਸੀ। ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਦੇ ਲੇਖਕ ਪੀ.ਡਬਲਯੂ. 10 ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ, ਪੀ.ਡਬਲਯੂ. 1 ਨੇ ਦੋਸ਼ੀ ਨੰਬਰ 13 ਅਤੇ 15 ਦੇ ਉਸ ਦੇ ਘਰ ਵਿੱਚ ਦਾਖਲ ਹੋਣ ਬਾਰੇ ਨਹੀਂ ਦੱਸਿਆ। ਐਫ.ਆਈ.ਆਰ. ਦਰਜ ਕਰਨ ਸਮੇਂ ਉਸ ਨੇ ਏ-11 ਦੁਆਰਾ ਕੁਹਾੜੀ, ਏ -13 ਦੁਆਰਾ ਤਲਵਾਰ, ਏ -15 ਦੁਆਰਾ ਪਾਈਪ ਅਤੇ ਹੋਰ ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਦੁਆਰਾ ਡੰਡੇ ਲਿਜਾਣ ਬਾਰੇ ਵੀ ਕੋਈ ਜ਼ਿਕਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਰਿਕਾਰਡ 'ਤੇ ਮੌਜੂਦ ਸਮੱਗਰੀ ਨੂੰ ਵੇਖਦੇ ਹੋਏ ਇਹ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪੀ.ਡਬਲਯੂ. 1 ਵੱਲੋਂ ਐਫ.ਆਈ.ਆਰ. ਵਿੱਚ ਗਲਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਸੁਧਾਰਾਂ ਲਈ ਕੋਈ ਸੰਤੁਸ਼ਟੀਜਨਕ ਸਪੱਸ਼ਟੀਕਰਨ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। [ਪੈਰਾ 37] [774-ਐਫ-ਐਚ; 775- ਏ]

10. ਦੋਸ਼ੀ ਨੰਬਰ 1 ਤੋਂ 7 ਦੇ ਖੂਨ ਨਾਲ ਰੰਗੇ ਕੱਪੜੇ ਜ਼ਬਤ ਕਰਨ ਦੇ ਪੰਚ ਗਵਾਹ ਪੀ.ਡਬਲਯੂ. 11 ਨੇ ਮੁਕੱਦਮੇ ਦੇ ਕੇਸ ਦਾ ਸਮਰਥਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੋਸ਼ੀ ਨੰਬਰ 11 ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਕੱਪੜਿਆਂ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿਚ ਵੀ ਇਹ ਬਰਾਮਦਗੀ ਸ਼ੱਕੀ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਪੀ.ਡਬਲਯੂ. 13 ਗਵਾਹ ਸੀ। ਰਿਕਾਰਡ 'ਤੇ ਮੌਜੂਦ ਸਮੱਗਰੀ ਨੂੰ ਵੇਖਦੇ ਹੋਏ, ਹੋਰ ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਦੇ ਕੱਪੜੇ ਜ਼ਬਤ ਕਰਨ ਦੀ ਸ਼ੁੱਧਤਾ ਵੀ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਨੂੰ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ। [ਪੈਰਾ 38] [775-ਬੀ-ਸੀ]

11. ਪੀ.ਡਬਲਯੂ. 6 ਜਿਸ ਨੇ ਦੋਸ਼ੀਆਂ-ਅਪੀਲਕਰਤਾਵਾਂ ਦੇ ਇਸ਼ਾਰੇ 'ਤੇ ਹਥਿਆਰਾਂ ਦੀ ਬਰਾਮਦਗੀ ਨੂੰ ਸਾਬਤ ਕੀਤਾ ਸਬੰਧਤ ਖੁਲਾਸੇ ਦੇ ਬਿਆਨਾਂ ਅਤੇ ਪੰਚਮਾ ਨੂੰ ਜ਼ਬਤ ਕਰਨ 'ਤੇ ਆਪਣੇ ਦਸਤਖਤ ਨਹੀਂ ਦੱਸ ਸਕਿਆ। ਉਸਨੇ ਇਹ ਵੀ ਮੰਨਿਆ ਕਿ Ext.72 (ਮੈਮੋਰੰਡਮ) ਅਤੇ Ext. 73 (ਜ਼ਬਤ ਪੰਚਮਾ) 'ਤੇ ਉਸ ਦੇ ਦਸਤਖਤ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਪੀ.ਡਬਲਯੂ. 9 ਨੇ ਗਵਾਹੀ

ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਮੁਲਜ਼ਮ ਨੰਬਰ 1 ਤੋਂ 7 ਦੇ ਘਰਾਂ ਤੋਂ ਡੰਡੇ ਬਰਾਮਦ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਹ ਪਿੰਡ ਦੇ ਪੰਚਾਇਤ ਦਫ਼ਤਰ ਵਾਪਸ ਆ ਗਏ ਜਿੱਥੇ ਲਗਭਗ ਸਾਰੇ ਕਾਗਜ਼ ਲਿਖੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਰਸਾਇਣਕ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਰਿਪੋਰਟ ਦੇ ਅਧਾਰ 'ਤੇ ਉਹ ਡੰਡੇ ਅਪਰਾਧਿਕ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀਆਂ ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਡੰਡਿਆਂ 'ਤੇ ਖੂਨ ਦੇ ਕੋਈ ਧੱਬੇ ਨਹੀਂ ਸਨ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੋਸ਼ੀ ਨੰਬਰ 13 ਅਤੇ 11 ਕੋਲੋਂ ਕਥਿਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਬਰਾਮਦ ਕੀਤੀ ਗਈ ਤਲਵਾਰ ਅਤੇ ਕੁਹਾੜੀ 'ਤੇ ਵੀ ਖੂਨ ਦੇ ਧੱਬੇ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਹਾਲਾਤਾਂ ਵਿੱਚ ਸਰਕਾਰੀ ਵਕੀਲ ਨੇ ਇਸ ਤੱਥ ਨੂੰ ਸਾਬਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਕਿ ਦੋਸ਼ੀ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਹਥਿਆਰਾਂ ਨਾਲ ਮ੍ਰਿਤਕ ਦੀ ਹਥਲੀ ਕੱਟ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। [ਪੈਰਾ 39] [775-ਡੀ-ਐਫ]

12. ਮ੍ਰਿਤਕ ਦੀ ਲਾਸ਼ ਦਾ ਪੋਸਟਮਾਰਟਮ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਡਾਕਟਰ-ਪੀ.ਡਬਲਯੂ. 7 ਦੀ ਰਾਏ ਅਨੁਸਾਰ ਮੌਤ ਦਾ ਕਾਰਨ ਉਸ ਦਾ ਹੱਥ ਕੱਟਣ ਕਾਰਨ ਖੂਨ ਦਾ ਭਾਰੀ ਨੁਕਸਾਨ ਸੀ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਉਸ ਦੇ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਅੰਗ ਆਮ ਪਾਏ ਗਏ ਅਤੇ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਅੰਗਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਸੱਟ ਨਹੀਂ ਲੱਗੀ। ਪੀ.ਡਬਲਯੂ. 7 ਨੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ 'ਤੇ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਮ੍ਰਿਤਕ ਨੂੰ ਕੋਈ ਸੱਟ ਨਹੀਂ ਲੱਗੀ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਸੀ ਕਿ ਜੇ ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਡਾਕਟਰੀ ਇਲਾਜ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਤਾਂ ਮ੍ਰਿਤਕ ਬਚ ਜਾਂਦਾ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕੀਤਾ ਕਿ ਜੇਕਰ ਕਿਸੇ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਡੰਡਿਆਂ ਅਤੇ ਲੋਹੇ ਦੀਆਂ ਪਾਈਪਾਂ ਨਾਲ ਕੁੱਟਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਮੌਜੂਦਾ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਸਰਕਾਰੀ ਵਕੀਲ ਨੇ ਦੋਸ਼ ਲਾਇਆ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਕੁੱਟਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਡਾਕਟਰ ਨੇ ਇਹ ਵੀ ਖੁਲਾਸਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਹੱਥ ਅਤੇ ਲੱਤ ਕੱਟਣ ਜਾਂ ਦੋਵਾਂ ਕਾਰਨ ਕਿਸੇ ਵਿਅਕਤੀ ਦੀ ਮੌਤ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮੁੱਚੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਡਾਕਟਰੀ ਸਬੂਤ ਮੁਕੱਦਮੇ ਦੇ ਕੇਸ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। [ਪੈਰਾ 40] [775-ਜੀ -ਐਚ; 776- ਏ-ਬੀ]

13. ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਮ੍ਰਿਤਕ ਦੇ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰਾਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹਾਲਾਤਾਂ ਨੂੰ ਦੇਖਿਆ ਅਤੇ ਜੋ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਸੁਤੰਤਰ ਗਵਾਹ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਰਕਾਰੀ ਵਕੀਲ ਦੁਆਰਾ ਜਾਂਚ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਸਰਕਾਰੀ ਪੱਖ ਤੋਂ ਕੋਈ ਠੋਸ ਸਪੱਸ਼ਟੀਕਰਨ ਨਹੀਂ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ। [ਪੈਰਾ 41] [776-ਐਫ]

14. ਸਰਕਾਰੀ ਗਵਾਹਾਂ ਦੇ ਕਈ ਵਿਰੋਧਾਭਾਸੀ ਬਿਆਨਾਂ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਪੀ.ਡਬਲਯੂ. 1 ਲਈ ਰਿਕਾਰਡ 'ਤੇ ਕੋਈ ਸਹੀ ਸਪੱਸ਼ਟੀਕਰਨ ਨਹੀਂ ਹੈ ਅਤੇ ਪੁਲਿਸ ਨੇ ਸਕੂਲ ਦੇ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਤਲਾਸ਼ੀ ਲੈਣ ਦੀ ਬਜਾਏ ਪਿੰਡ ਦੇ ਖੂਹਾਂ ਅਤੇ ਨਾਲਿਆਂ 'ਤੇ ਮ੍ਰਿਤਕ ਦੀ ਭਾਲ ਕੀਤੀ ਸਰਕਾਰੀ ਕਹਾਣੀ ਅਨੁਸਾਰ ਪੀ.ਡਬਲਯੂ. 2, 3 ਅਤੇ 5 ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਤਾ ਸੀ ਕਿ ਮ੍ਰਿਤਕ ਨੂੰ ਸਕੂਲ ਵੱਲ ਖਿੱਚਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਗਵਾਹਾਂ ਦੁਆਰਾ ਵਰਣਨ ਕੀਤੇ ਗਏ ਕ੍ਰਮਾਂ ਦੇ ਅਸਪਸ਼ਟ ਵਰਣਨ ਨੂੰ ਵੇਖਦੇ ਹੋਏ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਕਿ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਘਟਨਾਵਾਂ ਦੀ ਲੜੀ ਨੂੰ ਸਰਕਾਰੀ ਵਕੀਲ ਦੁਆਰਾ ਸਹੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਰਿਕਾਰਡ 'ਤੇ ਲਿਆਂਦਾ ਗਿਆ ਸੀ। [ਪੈਰਾ 42] [777- ਬੀ-ਸੀ]

15. ਅਦਾਲਤ ਦਾ ਹਮੇਸ਼ਾ ਇਹ ਫਰਜ਼ ਬਣਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਤੂੜੀ ਤੋਂ ਭੁੱਕੀ ਨੂੰ ਵੱਖ ਕਰੇ ਅਤੇ ਬਿਆਨਾਂ ਦੇ ਹੰਗਾਮੇ ਤੋਂ ਸੱਚ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰੇ। ਸਮੇਂ ਦੇ ਅੰਤਰ ਕਾਰਨ ਇਨਸਾਨਾਂ ਲਈ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਬਿਆਨ ਦੇਣਾ ਸੁਭਾਵਿਕ ਹੈ ਪਰ ਜੇ ਅਜਿਹੇ ਬਿਆਨ ਮੁਕੱਦਮੇ ਦੇ ਮੂਲ ਨੂੰ ਹਰਾਉਣ ਲਈ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਅਜਿਹੇ ਵਿਰੋਧਾਭਾਸ ਸਮੱਗਰੀ ਹਨ, ਅਤੇ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਅਜਿਹੇ ਬਿਆਨਾਂ ਤੋਂ ਸੁਚੇਤ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। [ਪੈਰਾ 42] [777-ਸੀ-ਡੀ]

ਤਹਿਸੀਲਦਾਰ ਸਿੰਘ ਬਨਾਮ ਉੱਤਰ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਰਾਜ **ਏ.ਆਈ.ਆਰ. 1959 ਐਸ.ਸੀ. 1012 - 'ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕੀਤਾ।**

16. ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੇ ਕੇਸ ਦੇ ਕੁਝ ਪਹਿਲੂਆਂ ਨੂੰ ਗਲਤ ਸਮਝਿਆ ਹੈ। ਪੀ.ਡਬਲਯੂ. 2 ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਇਹ ਘਟਨਾ ਰਾਤ ਕਰੀਬ 9 ਵਜੇ ਵਾਪਰੀ। ਐਫ.ਆਈ.ਆਰ. ਵਿੱਚ ਵੀ ਰਾਤ 9 ਵਜੇ ਦਾ ਸਮਾਂ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਪਰ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੇ ਆਪਣੇ ਫੈਸਲੇ ਵਿੱਚ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਹ ਘਟਨਾ ਸ਼ਾਮ 7.30 ਵਜੇ ਵਾਪਰੀ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰਿਕਾਰਡ ਤੋਂ ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਕਥਿਤ ਘਟਨਾ ਰਾਤ 9 ਵਜੇ ਵਾਪਰੀ ਹੈ ਨਾ ਕਿ ਸ਼ਾਮ 7.30 ਵਜੇ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੇ ਮੰਨਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਮ੍ਰਿਤਕ ਦਾ ਹੱਥ ਕਥਿਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕੱਟਣ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਮੌਤ ਦਾ ਕਾਰਨ ਬਣਨ ਦਾ ਕੋਈ ਚਸ਼ਮਦੀਦ ਗਵਾਹ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। [ਪੈਰਾ 43] [777-ਈ-ਐਫ,ਜੀ]

17. ਮੁਕੱਦਮੇ ਦੇ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਕਮੀਆਂ ਅਤੇ ਅੰਤਰ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਸਰਕਾਰੀ ਗਵਾਹਾਂ ਦੇ ਬਿਆਨਾਂ ਵਿੱਚ ਸੁਧਾਰ ਅਤੇ ਵਿਰੋਧਾਭਾਸ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਕਿ ਦੋਸ਼ੀ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨੇ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਗੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀ ਇਕੱਠ ਬਣਾਇਆ ਸੀ ਅਤੇ ਮ੍ਰਿਤਕ 'ਤੇ ਹਮਲਾ ਕੀਤਾ ਸੀ ਉਹ ਵੀ ਉਸ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਨਾਲ ਉਸ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਦੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਨਾਲ ਤਾਂ ਜੋ ਅਪਰਾਧਿਕ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧਾਂ ਨੂੰ ਆਕਰਸ਼ਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ। ਕੇਸ ਦੇ ਤੱਥਾਂ ਅਤੇ ਹਾਲਾਤਾਂ ਵਿੱਚ ਇਹ ਬਹੁਤ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਦੋਸ਼ੀ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦਾ ਦੋਸ਼ ਵਾਜਬ ਸ਼ੱਕ ਤੋਂ ਪਰੇ ਸਾਬਤ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਹੇਠਲੀ ਅਦਾਲਤ ਨੇ 11 ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹਾਲਾਤਾਂ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੰਦੇ ਹੋਏ ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਨੂੰ ਫੁਲਪਰੂਫ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਦੋਸ਼ੀਆਂ ਨੂੰ ਬਰੀ ਕਰਨ ਲਈ ਇਕ ਤਰਕਸੰਗਤ ਫੈਸਲਾ ਸੁਣਾਇਆ ਸੀ ਜਿਸ ਵਿਚ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੂੰ ਦਖਲ ਨਹੀਂ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ। ਹੇਠਲੀ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਪਾਸ ਕੀਤੇ ਗਏ ਬਰੀ ਕਰਨ ਦੇ ਆਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਦਖਲ ਦੇਣ ਲਈ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਲਈ ਕੋਈ ਮਜ਼ਬੂਰ ਕਾਰਨ ਅਤੇ ਠੋਸ ਆਧਾਰ ਨਹੀਂ ਸਨ। [ਪੈਰਾ 45] [778-ਬੀ-ਡੀ]

ਮਹਾਵੀਰ ਸਿੰਘ ਬਨਾਮ ਮੱਧ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਰਾਜ (2016) 10 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 220: [2016] 8 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 394; ਐਲ.ਐਲ. ਕਾਲੇ ਬਨਾਮ ਮਹਾਰਾਸ਼ਟਰ ਰਾਜ ਅਤੇ ਹੋਰ (2000) 1 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 295; ਜੋਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਹਰਿਆਣਾ ਰਾਜ (2010) 15 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 407; ਨਾਨਕੈਨੂ ਬਨਾਮ ਉੱਤਰ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਰਾਜ (2016) 3 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 317: [2016] 4 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 627; ਤੋਤਾ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ, 1987 CriLJ 974; ਰਮੇਸ਼ ਬਾਬੂਲਾਲ ਦੋਸ਼ੀ ਬਨਾਮ ਗੁਜਰਾਤ ਰਾਜ, 1996 CriLJ 2867 - ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿਤਾ।

<u>ਕੇਸ ਕਾਨੂੰਨ ਦਾ ਹਵਾਲਾ</u>

[2016] 8 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 394	ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿਤਾ	ਪੈਰਾ 11

(2000) 1 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 295	ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿਤਾ	ਪੈਰਾ 11
(2010) 15 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 407	ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿਤਾ	ਪੈਰਾ 11
[2016] 4 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 627	ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿਤਾ	ਪੈਰਾ 11
1987 CriLJ 974	ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿਤਾ	ਪੈਰਾ 14
1996 CriLJ 2867	ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿਤਾ	ਪੈਰਾ 15
1952 CriLJ 331	ਭਰੋਸਾ ਕੀਤਾ	ਪੈਰਾ 23
[1954] 1 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 145	ਭਰੋਸਾ ਕੀਤਾ	ਪੈਰਾ 27
[1964] 8 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 133	ਭਰੋਸਾ ਕੀਤਾ	ਪੈਰਾ 28
[1964] 3 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 397	ਭਰੋਸਾ ਕੀਤਾ	ਪੈਰਾ 29
2005 CriLJ 2199	ਭਰੋਸਾ ਕੀਤਾ	ਪੈਰਾ 29
[2007] 3 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 939	ਭਰੋਸਾ ਕੀਤਾ	ਪੈਰਾ 30
[1996] 2 Suppl. ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 348	ਭਰੋਸਾ ਕੀਤਾ	ਪੈਰਾ 35
[1964] ਏ.ਸੀ. 763	ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿਤਾ	ਪੈਰਾ 35
[2007] 13 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 653	ਭਰੋਸਾ ਕੀਤਾ	ਪੈਰਾ 35
[2008] 11 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 1048	ਭਰੋਸਾ ਕੀਤਾ	ਪੈਰਾ 35

[2010] 8 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 1036	ਭਰੋਸਾ ਕੀਤਾ	ਪੈਰਾ 35
ਏ.ਆਈ.ਆਰ. 1959 ਐਸ.ਸੀ. 1012	ਭਰੋਸਾ ਕੀਤਾ	ਪੈਰਾ 42

ਅਪਰਾਧਿਕ ਅਪੀਲ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ: 2014 ਦੀ ਅਪਰਾਧਿਕ ਅਪੀਲ ਨੰਬਰ 408।

ਮਿਤੀ 21.12.2013 ਦੇ ਨਾਗਪੁਰ ਵਿਖੇ ਬੰਬੇ ਬੈਂਚ ਵਿਖੇ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਅਤੇ ਆਦੇਸ਼ ਤੋਂ 1998 ਦੀ ਅਪਰਾਧਿਕ ਅਪੀਲ ਨੰਬਰ 290 ਵਿੱਚ ।

ਨਾਲ

2014 ਦੇ Crl.A.No. 520, 1328, 1228, 1223, 1229, 1330 ਅਤੇ 1578 ।

ਵੀ.ਵੀ.ਐਸ. ਰਾਓ, ਸੀਨੀਅਰ ਐਡਵੋਕੇਟ, ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਅਨਾਗਾ ਐਸ. ਦੇਸਾਈ, ਵਰੁਣ ਮਾਥੁਰ, ਧਰਮਿੰਦਰ ਕੁਮਾਰ ਸਿਨਹਾ, ਤਦੀਮਲਾ ਬਾਸਕਰ ਗੌਤਮ, ਸੁਬੋਧ ਕੇ. ਪਠਾਨ, ਨਿਸ਼ਾਂਤ ਰਾਮਕਾਂਤਰਾਓ ਕਟਨੇਸ਼ਵਰਕਰ, ਐਡਵੋਕੇਟਸ ਦਿਖਾਈ ਦੇਣ ਵਾਲੀਆਂ ਪਾਰਟੀਆਂ ਲਈ ।

ਅਦਾਲਤ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਹੇਠ ਦੁਆਰਾ ਸੁਣਾਇਆ ਗਿਆ

ਐਨ.ਵੀ. ਰਮਨਾ, ਜੇ. 1. ਇਹ ਅਪੀਲਾਂ ਮਿਤੀ 21 ਦਸੰਬਰ, 2013 ਨੂੰ ਬੰਬਈ ਹਾਈ ਕੋਰਟ, ਨਾਗਪੁਰ ਦੇ ਬੈਂਚ ਵੱਲੋਂ 1998 ਦੀ ਅਪਰਾਧਿਕ ਅਪੀਲ ਨੰਬਰ 290 ਵਿੱਚ ਪਾਸ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਾਂਝੇ ਫੈਸਲੇ ਅਤੇ ਆਦੇਸ਼ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਈਆਂ ਹਨ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੇ 1995 ਦੇ ਸੈਸ਼ਨ ਟ੍ਰਾਇਲ ਨੰਬਰ 40 ਵਿੱਚ ਅਮਰਾਵਤੀ ਦੇ ਵਧੀਕ ਸੈਸ਼ਨ ਜੱਜ ਦੁਆਰਾ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਬਰੀ ਕਰਨ ਦੇ ਆਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਪਲਟ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਅਤੇ ਦੋਸ਼ੀ ਨੰਬਰ 6 (ਹੁਣ ਮਰ ਚੁੱਕੇ) ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਸਾਰੇ ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ/ਅਪੀਲਕਰਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਧਾਰਾ 147 ਤਹਿਤ ਸਜ਼ਾਯੋਗ ਅਪਰਾਧ ਲਈ ਦੋਸ਼ੀ

ਠਹਿਰਾਇਆ ਸੀ। ਭਾਰਤੀ ਦੰਡਾਵਲੀ ਦੀ ਧਾਰਾ 148, 452, ਧਾਰਾ 302 ਅਤੇ ਧਾਰਾ 149 ਅਤੇ ਧਾਰਾ 506 ਦੇ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹਿਆ ਗਿਆ ਹੈ।

2. ਮੁਕੱਦਮੇ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਸੰਖੇਪ ਵਿੱਚ ਇਹ ਹੈ ਕਿ, 19 ਜੂਨ 1995 ਨੂੰ ਸ਼ਾਮ 7 ਵਜੇ ਦੇ ਕਰੀਬ, ਪਿੰਡ ਜਲਕਾ ਸ਼ਾਹਪੁਰ ਵਿੱਚ, ਦੋ ਪਿੰਡ ਵਾਸੀਆਂ, ਸ਼ਾਮਰਾਓ (ਮ੍ਰਿਤਕ) ਅਤੇ ਬਾਲਿਆ (ਦੋਸ਼ੀ ਨੰਬਰ 4) ਵਿਚਕਾਰ 50/- ਰੁਪਏ ਦੀ ਅਦਾਇਗੀ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਇੱਕ ਕਰਿਆਨੇ ਦੀ ਦੁਕਾਨ ਨੇੜੇ ਸੜਕ 'ਤੇ ਝਗੜਾ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਇਹ ਦੋਸ਼ ਲਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਸ਼ਾਮਰਾਓ (ਮ੍ਰਿਤਕ) ਨੇ ਝਗੜੇ ਦੌਰਾਨ ਬਾਲਿਆ (ਦੋਸ਼ੀ ਨੰਬਰ 4) ਨੂੰ ਥੱਪੜ ਮਾਰਿਆ ਸੀ। ਕੁਝ ਸਮੇਂ ਬਾਅਦ, ਹਥਿਆਰਾਂ ਨਾਲ ਲੈਸ ਸਾਰੇ 16 ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਨੇ ਸ਼ਾਮਰਾਓ ਦੇ ਘਰ ਵਿੱਚ ਦਾਖਲ ਹੋ ਕੇ ਗਾਲ੍ਹਾਂ ਕੱਢੀਆਂ, ਉਸਨੂੰ ਘਰੋਂ ਬਾਹਰ ਖਿੱਚ ਲਿਆ, ਉਸਦੇ ਹੱਥਾਂ ਅਤੇ ਲੱਤਾਂ 'ਤੇ ਹਮਲਾ ਕੀਤਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ 'ਤੇ ਦੋਸ਼ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸ਼ਾਮਰਾਓ 'ਤੇ ਲਗਾਤਾਰ ਹਮਲਾ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਉਸ ਨੂੰ ਇਕ ਖੇਤ ਵਿਚ ਖਿੱਚ ਲਿਆ ਜਿੱਥੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਖਰਕਾਰ ਉਸ ਦੀ ਸੱਜੀ ਹਥਲੀ ਕੱਟ ਦਿੱਤੀ ਅਤੇ ਜਗ੍ਹਾ ਛੱਡ ਦਿੱਤੀ। ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਦੇ ਹਮਲੇ ਦੌਰਾਨ, ਚੰਦਾ (ਪੀਡਬਲਯੂ 1) (ਸ਼ਮਰਾਓ ਦੀ ਪਤਨੀ) ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪਿੱਛਾ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਨੂੰ ਨੁਕਸਾਨ ਨਾ ਪਹੁੰਚਾਉਣ ਦੀ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਡਰ ਦੇ ਕਾਰਨ ਉਸਨੇ ਕਿਸੇ ਪਸ਼ੂ ਸ਼ੈੱਡ ਵਿੱਚ ਪਨਾਹ ਲੈ ਲਈ। ਬਾਅਦ 'ਚ ਉਹ ਹਰਸ਼ਵਰਧਨ ਭਾਲੇਕਰ ਨਾਂ ਦੇ ਵਿਅਕਤੀ ਦੇ ਘਰ ਗਈ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਘਟਨਾ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਿੱਤੀ। ਫਿਰ ਹਰਸ਼ਵਰਧਨ ਭਾਲੇਕਰ ਪੀਡਬਲਯੂ ੧ ਦੇ ਨਾਲ ਅਮਰਾਵਤੀ ਲਈ ਰਵਾਨਾ ਹੋਏ ਅਤੇ ਸ਼ਮਰਾਓ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰਕ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਘਟਨਾ ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਿੱਤੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਹ ਅਮਰਾਵਤੀ ਦੇ ਪੁਲਿਸ ਸੁਪਰਡੈਂਟ ਦੇ ਦਫਤਰ ਗਏ ਜਿੱਥੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨੰਦਗਾਓਂ ਪੇਠ ਥਾਣੇ ਵਿੱਚ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਦਰਜ ਕਰਵਾਉਣ ਦੀ ਸਲਾਹ ਦਿੱਤੀ ਗਈ। ਇਸ ਅਨੁਸਾਰ ਮਿਤੀ 20 ਜੂਨ 1995 ਨੂੰ 1995 ਦਾ ਅਪਰਾਧ ਕੇਸ ਨੰਬਰ 72 ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਸ਼ਿਕਾਇਤ (ਐਕਸਟ 55) ਦਰਜ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਐਫ.ਆਈ.ਆਰ. ਦੇ ਇੱਕ ਹਿੱਸੇ ਨੂੰ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਘਟਾਉਣਾ ਚੁਕਵਾਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ-

ਦੋਸ਼ੀ ਦਾ ਨਾਮ ਅਤੇ ਪਤਾ ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਹੋਵੇ :	ਗ਼ਜ਼ਾਨਨ ਚਿਨਚੋਲਕਾਰ 2. ਬਾਲਿਆ ਭਗਤ 3. ਪ੍ਰਮੋਦ ਖੇਦਕਰ 4. ਰਾਜੂ ਮੋਹਲੇ
ਸ਼ੱਕੀਆਂ ਦੇ ਨਾਮ ਅਤੇ ਪਤੇ :	+ 20 ਤੋਂ 25 ਵਿਅਕਤੀ
ਦੰਡ ਦੀ ਧਾਰਾ ਦੇ ਨਾਲ ਅਪਰਾਧ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ। ਚੋਰੀ ਹੋਈ ਸੰਪਤੀ ਦਾ ਸੰਖੇਪ ਵੇਰਵਾ ਦਿਓ ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਹੈ ਤਾਂ ਇਸਦੀ ਕੀਮਤ ਦੇ ਨਾਲ।	ਘਟਨਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਉਪਰੋਕਤ ਮਿਤੀ, ਸਮਾਂ ਅਤੇ ਸਥਾਨ ਜਦੋਂ ਕਿ ਸ਼ਿਕਾਇਤਕਰਤਾ ਦਾ ਪਤੀ ਜਦੋਂ ਘਰ ਗਿਆ ਤਾਂ ਘਰ ਵਿੱਚ ਹੀ ਸੀ ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਬਾਲਿਆ ਭਗਤ ਦੇ ਘਰ ਮੱਛੀਆਂ ਦੇ ਪੈਸੇ ਮੰਗਣ ਲਈ ਮੁਲਜ਼ਮ ਆਏ ਸਨ। ਮੁਲਜ਼ਮ ਦੇ ਪਤੀ ਅਤੇ ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਦੇ ਘਰ ਨੂੰ ਕੁੱਟਿਆ ਅਤੇ ਘਰੋਂ ਬਾਹਰ ਕੱਢ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਕਤ ਘਟਨਾ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਮੁਕੱਦਮਾ ਦਰਜ ਕਰਕੇ ਜਾਂਚ ਲਈ ਲਿਜਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ।

3. ਦੱਤਾਤ੍ਰੇਯ ਕੁਲਕਰਨੀ, ਏ.ਪੀ.ਆਈ. (ਪੀ.ਡਬਲਯੂ.17) ਨੇ ਜਾਂਚ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਜਲਕਾ ਸ਼ਾਹਪੁਰ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਲਾਪਤਾ ਸ਼ਾਮਰਾਓ ਦੀ ਭਾਲ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਆਖਰਕਾਰ ਮਿਤੀ 21 ਜੂਨ 1995 ਨੂੰ ਆਨੰਦ ਭੂਰਭੂਰੇ ਦੀ ਸੂਚਨਾ 'ਤੇ ਪੀ.ਡਬਲਯੂ. 1 ਅਤੇ ਪੀ.ਡਬਲਯੂ. 17 ਨੂੰ ਸ਼ਮਰਾਓ ਦੀ ਲਾਸ਼ ਯਸ਼ਵੰਤ ਠਾਵਲੇ ਦੇ ਖੇਤਾਂ ਵਿੱਚ ਮਿਲੀ ਜਿਸ ਦੀ ਸੱਜੀ ਹਥਲੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਜਿਸ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕੁਝ ਦੂਰੀ 'ਤੇ ਲੱਭ ਲਿਆ। ਘਟਨਾ ਵਾਲੀ ਥਾਂ ਦਾ ਪੰਚਨਾਮਾ ਕਰਨ ਤੋਂ

ਬਾਅਦ ਜਾਂਚ ਰਿਪੋਰਟ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਮ੍ਰਿਤਕ ਦੇ ਕੱਪੜੇ ਜ਼ਬਤ ਕੀਤੇ ਗਏ ਕੁਝ ਗਵਾਹਾਂ ਦੇ ਬਿਆਨ ਦਰਜ ਕੀਤੇ ਗਏ ਅਤੇ ਲਾਸ਼ ਨੂੰ ਪੋਸਟਮਾਰਟਮ ਲਈ ਅਮਰਾਵਤੀ ਦੇ ਸਿਵਲ ਸਰਜਨ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਦੋਸ਼ੀ ਨੰਬਰ 16 ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਸਾਰੇ ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਨੂੰ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਕਰ ਲਿਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਨਿਸ਼ਾਨਦੇਹੀ 'ਤੇ ਅਪਰਾਧ ਲਈ ਵਰਤੇ ਗਏ ਕਥਿਤ ਹਥਿਆਰ ਬਰਾਮਦ ਕੀਤੇ ਗਏ ਖੁਲਾਸੇ ਦੇ ਬਿਆਨ ਦਰਜ ਕੀਤੇ ਗਏ ਜ਼ਬਤ ਪੰਚਨਾਮਾ ਦਰਜ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਦੀ ਡਾਕਟਰੀ ਜਾਂਚ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਜਾਂਚ ਪੂਰੀ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦੋਸ਼ੀ ਨੰਬਰ 1 ਤੋਂ 15 ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਦੋਸ਼ ਤੈਅ ਕੀਤੇ ਗਏ ਜਿਸ 'ਤੇ ਦੋਸ਼ੀ ਨੇ ਬੇਕਸੂਰ ਹੋਣ ਦੀ ਗੱਲ ਕਹੀ ਅਤੇ ਮੁਕੱਦਮੇ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਕੀਤਾ।

4. ਦੋਸ਼ੀ ਨੂੰ ਦੋਸ਼ੀ ਸਾਬਤ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਵਿੱਚ ਸਰਕਾਰੀ ਵਕੀਲ ਨੇ 19 ਗਵਾਹਾਂ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਇੱਕ ਪੂਰੀ ਸੁਣਵਾਈ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵਿਦਵਾਨ ਮੁਕੱਦਮੇ ਦੇ ਜੱਜ ਨੇ ਸਿੱਟਾ ਕੱਢਿਆ ਕਿ ਸਰਕਾਰੀ ਵਕੀਲ ਦੋਸ਼ੀ ਦੇ ਦੋਸ਼ ਨੂੰ ਵਾਜਬ ਸ਼ੱਕ ਤੋਂ ਪਰੇ ਸਥਾਪਤ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਅਸਫਲ ਰਿਹਾ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਸਾਰੇ ਦੋਸ਼ੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਮੁਕੱਦਮਾ ਚਲਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ (ਦੋਸ਼ੀ ਨੰਬਰ 1 ਤੋਂ 15) ਉਨ੍ਹਾਂ ਅਪਰਾਧਾਂ ਤੋਂ ਬਰੀ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਉਨ੍ਹਾਂ 'ਤੇ ਦੋਸ਼ ਲਗਾਏ ਗਏ ਸਨ। ਦੋਸ਼ੀ ਨੰਬਰ 16 ਜੋ ਫਰਾਰ ਸੀ ਉਸ ਨੂੰ ਮੁਕੱਦਮੇ ਦੀ ਸਮਾਪਤੀ 'ਤੇ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਇਸ ਲਈ ਹੇਠਲੀ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਉਸ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਵੱਖਰੇ ਮੁਕੱਦਮੇ ਦਾ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ।

5. ਹੇਠਲੀ ਅਦਾਲਤ ਵੱਲੋਂ ਬਰੀ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਦੇ ਆਦੇਸ਼ ਤੋਂ ਨਾਰਾਜ਼ ਮਹਾਰਾਸ਼ਟਰ ਰਾਜ ਨੇ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਵਿੱਚ ਅਪੀਲ ਕੀਤੀ। ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਵਿੱਚ ਅਪੀਲ ਦੇ ਲੰਬਿਤ ਹੋਣ ਦੌਰਾਨ ਦੋਸ਼ੀ ਨੰਬਰ 6 ਦੀ ਮਿਆਦ ਖਤਮ ਹੋ ਗਈ। ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੇ ਹੇਠਲੀ ਅਦਾਲਤ ਵੱਲੋਂ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਬਰੀ ਕਰਨ ਦੇ ਆਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਗਲਤੀ ਪਾਈ ਅਤੇ ਇਸ ਵਿੱਚ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਆਪਣੇ ਫੈਸਲੇ ਵਿੱਚ ਦੋਸ਼ੀ ਨੰਬਰ 6 ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਬਾਕੀ ਸਾਰੇ ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਨੂੰ ਧਾਰਾ 147, 148, 452 ਅਤੇ ਧਾਰਾ 149, ਧਾਰਾ 302 ਅਤੇ ਧਾਰਾ 149 ਅਤੇ ਧਾਰਾ 506, ਆਈ.ਪੀ.ਸੀ. ਤਹਿਤ ਸਜ਼ਾਯੋਗ ਅਪਰਾਧ ਲਈ ਦੋਸ਼ੀ ਠਹਿਰਾਇਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਈ.ਪੀ.ਸੀ. ਦੀ ਧਾਰਾ 147, 148 ਅਤੇ 452 ਤਹਿਤ ਸਜ਼ਾਯੋਗ ਅਪਰਾਧ ਲਈ ਦੋ ਸਾਲ ਦੀ ਕੈਦ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਸੁਣਾਈ ਗਈ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਕਿ ਆਈ.ਪੀ.ਸੀ. ਦੀ ਧਾਰਾ 302 ਅਤੇ ਧਾਰਾ 149 ਤਹਿਤ ਸਜ਼ਾਯੋਗ ਅਪਰਾਧ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉਮਰ ਕੈਦ ਅਤੇ

5,000/- ਰੁਪਏ ਦਾ ਜੁਰਮਾਨਾ ਭਰਨ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਸੁਣਾਈ ਗਈ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਈ.ਪੀ.ਸੀ. ਦੀ ਧਾਰਾ 506 ਤਹਿਤ ਅਪਰਾਧ ਲਈ ਛੇ ਮਹੀਨੇ ਦੀ ਕੈਦ ਅਤੇ 500 ਰੁਪਏ ਦਾ ਜੁਰਮਾਨਾ ਭਰਨ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਸੁਣਾਈ ਗਈ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਸਾਰੀਆਂ ਸਜ਼ਾਵਾਂ ਨੂੰ ਇਕੋ ਸਮੇਂ ਚਲਾਉਣ ਦਾ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ।

6. ਬਰੀ ਕਰਨ ਦੇ ਆਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਪਲਟਣ ਦੇ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਤੋਂ ਅਸੰਤੁਸ਼ਟ ਦੋਸ਼ੀ ਨੰਬਰ 1 ਤੋਂ 5 ਅਤੇ 7 ਤੋਂ 14 ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਅਪੀਲਾਂ ਵਿੱਚ ਸਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਹਨ। ਅਜਿਹਾ ਜਾਪਦਾ ਹੈ ਕਿ ਦੋਸ਼ੀ ਨੰਬਰ 15 ਗਜਾਨਨ ਪਾਂਡੂਰੰਗ ਚਿੰਚੋਲਕਰ ਨੇ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਵਿਰੁੱਧ ਅਪੀਲ ਨੂੰ ਤਰਜੀਹ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਹੈ।

7. ਇਹ ਨੋਟ ਕਰਨਾ ਲਾਭਦਾਇਕ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੁਲਜ਼ਮ ਨੰਬਰ 1 (ਮੋਤੀਰਾਮ) ਅਤੇ 3 (ਰਵਿੰਦਰ) ਨੇ 2014 ਦੀ ਅਪਰਾਧਿਕ ਅਪੀਲ ਨੰਬਰ 1330, ਦੋਸ਼ੀ ਨੰਬਰ 2 (ਭਾਸਕਰਰਾਓ), 9 (ਮਾਰੂਤੀ ਭਾਸਕਰਰਾਓ ਭਗਤ) ਅਤੇ 10 (ਭਾਗਵਤ ਭਾਊਰਾਓ ਭਗਤ) ਨੇ 2014 ਦੀ ਅਪਰਾਧਿਕ ਅਪੀਲ ਨੰਬਰ 408, ਦੋਸ਼ੀ ਨੰਬਰ 4 (ਬਾਲਿਆ) ਅਤੇ 5 (ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਭਾਰਾਓ ਭਗਤ) ਨੇ 2014 ਦੀ ਅਪਰਾਧਿਕ ਅਪੀਲ ਨੰਬਰ 157 ਦਾਇਰ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਦੋਸ਼ੀ ਨੰਬਰ 7 (ਮਰੋਟੀ ਮਹਾਦੇਵਰਾਓ ਕੋਸਰੇ) ਨੇ 2014 ਦੀ ਅਪਰਾਧਿਕ ਅਪੀਲ ਨੰਬਰ 1229, ਦੋਸ਼ੀ ਨੰਬਰ 8 (ਲਕਸ਼ਮਣ ਭਾਊਰਾਓ ਭਗਤ) ਨੇ 2014 ਦੀ ਅਪਰਾਧਿਕ ਅਪੀਲ ਨੰਬਰ 1328, ਦੋਸ਼ੀ ਨੰਬਰ 11 (ਪ੍ਰਭਾਕਰ ਨਰਸਾ ਜੀ ਭਗਤ) ਨੇ 2014 ਦੀ ਅਪਰਾਧਿਕ ਅਪੀਲ ਨੰਬਰ 1223, ਦੋਸ਼ੀ ਨੰਬਰ 12 (ਬਾਬਾਰਾਓ ਲਕਸ਼ਮਣ ਰਾਓ ਅਧਾਓ) ਨੇ 2014 ਦਾ ਅਪਰਾਧਿਕ ਅਪੀਲ ਨੰਬਰ 1228 ਅਤੇ ਅਤੇ ਦੋਸ਼ੀ ਨੰਬਰ 13 (ਦਿਲੀਪ ਉੱਤਮ ਰਾਓ ਮਾਨਕੁਰ) ਅਤੇ 14 (ਪ੍ਰਮੋਦ ਦੇਵੀਦਾਸ ਖੇਦਕਰ) ਨੇ 2014 ਦੀ ਅਪਰਾਧਿਕ ਅਪੀਲ ਨੰਬਰ 520 ਦਾਇਰ ਕੀਤੀ ਹੈ।

8. ਦੋਸ਼ੀ ਨੰਬਰ 8 ਵੱਲੋਂ ਦਲੀਲਾਂ ਸੀਨੀਅਰ ਵਕੀਲ ਸ੍ਰੀ ਵੀ.ਵੀ.ਐਸ. ਰਾਓ ਨੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀਆਂ। ਵਿਦਵਾਨ ਵਕੀਲ ਸ੍ਰੀਮਤੀ ਅਨਾਗਾ ਐਸ. ਦੇਸਾਈ ਨੇ ਮੁਲਜ਼ਮ ਨੰਬਰ 2, 7, 9 ਅਤੇ 10 ਤੋਂ 14 ਵੱਲੋਂ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਜਦੋਂ ਕਿ ਵਿਦਵਾਨ ਵਕੀਲ ਸ੍ਰੀ ਧਰਮਿੰਦਰ ਕੁਮਾਰ

ਸਿਨਹਾ ਨੇ ਮੁਲਜ਼ਮ ਨੰਬਰ 1, 3, 4 ਅਤੇ 5 ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਦਲੀਲਾਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਹਨ। ਸਬੰਧਤ ਵਕੀਲ ਦੁਆਰਾ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀਆਂ ਦਲੀਲਾਂ ਨੂੰ ਸੁਣਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕਿਉਂਕਿ ਆਦੇਸ਼ ਇਕੋ ਜਿਹਾ ਹੈ ਅਸੀਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੀਆਂ ਅਪੀਲਾਂ ਨਾਲ ਇੱਕ ਸਾਂਝੇ ਫੈਸਲੇ ਦੁਆਰਾ ਨਜਿੱਠਣ ਲਈ ਅੱਗੇ ਵਧਦੇ ਹਾਂ

9. ਇਹ ਅਪੀਲਕਰਤਾਵਾਂ-ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਦਾ ਮਾਮਲਾ ਹੈ ਕਿ ਮੁਕੱਦਮੇ ਦੀ ਪੂਰੀ ਕਹਾਣੀ ਨਿਰਦੋਸ਼ ਅਪੀਲਕਰਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਝੂਠੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਫਸਾਉਣ ਲਈ ਘੜੀ ਗਈ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਸੱਚੇ ਤੱਥਾਂ ਅਤੇ ਹਾਲਾਤਾਂ 'ਤੇ ਅਧਾਰਤ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਕਿ ਮੁਕੱਦਮਾ ਚਲਾਉਣ ਦੀ ਥਿਊਰੀ ਵਿੱਚ ਕਈ ਖਾਮੀਆਂ ਸਨ। ਮ੍ਰਿਤਕ ਦੀ ਲਾਸ਼ ਮ੍ਰਿਤਕ ਦੇ ਘਰ ਤੋਂ ਲਗਭਗ ਦੋ ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਦੀ ਦੂਰੀ 'ਤੇ ਇਕ ਖੇਤ 'ਚੋਂ ਮਿਲੀ ਸੀ ਅਤੇ ਮ੍ਰਿਤਕ ਦੇ ਕਤਲ ਨੂੰ ਅੰਜਾਮ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਦੋਸ਼ੀਆਂ ਦੇ ਤੱਥ ਦਾ ਕੋਈ ਚਸ਼ਮਦੀਦ ਗਵਾਹ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਉਸ ਦੀ ਕੱਟੀ ਹੋਈ ਹਥਲੀ ਉਸ ਦੀ ਮ੍ਰਿਤਕ ਦੇਹ ਤੋਂ ਕੁਝ ਦੂਰੀ 'ਤੇ ਮਿਲੀ ਸੀ ਪਰ ਰਿਕਾਰਡ 'ਤੇ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਕੋਈ ਸਬੂਤ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿ ਮ੍ਰਿਤਕ ਦੀ ਹਥਲੀ ਕਿਸਨੇ ਕੱਟੀ। ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਦੇ ਕਹਿਣ 'ਤੇ ਜਾਂਚ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਕਥਿਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਬਰਾਮਦ ਕੀਤੇ ਗਏ ਕਿਸੇ ਵੀ ਹਥਿਆਰ 'ਤੇ ਖੂਨ ਦੇ ਧੱਬੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸਨ। ਸਾਰੇ ਸਰਕਾਰੀ ਗਵਾਹ ਆਪਸ ਵਿੱਚ ਜੁੜੇ ਹੋਏ ਹਨ ਅਤੇ ਮੁਕੱਦਮੇ ਦੇ ਕੇਸ ਦਾ ਸਮਰਥਨ ਕਰਨ ਲਈ ਕੋਈ ਸੁਤੰਤਰ ਗਵਾਹ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਹੇਠਲੀ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਦਿਲਚਸਪੀ ਰੱਖਣ ਵਾਲੇ ਗਵਾਹਾਂ ਦੇ ਸਬੂਤਾਂ ਨੂੰ ਸਹੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।

10. ਇਹ ਵੀ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਸਰਕਾਰੀ ਵਕੀਲ ਨੇ ਐਫ.ਆਈ.ਆਰ. ਦਰਜ ਕਰਨ ਦੇ ਪੜਾਅ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਮੁਕੱਦਮੇ ਦੀ ਸਮਾਪਤੀ ਤੱਕ ਦੇ ਹਾਲਾਤਾਂ ਵਿੱਚ ਸੁਧਾਰ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਐਫ.ਆਈ.ਆਰ. ਵਿੱਚ ਮ੍ਰਿਤਕ ਅਤੇ ਮੁਲਜ਼ਮ ਨੰਬਰ 4 ਵਿਚਕਾਰ ਇੱਕ ਕਰਿਆਨੇ ਦੀ ਦੁਕਾਨ ਨੇੜੇ 50/- ਰੁਪਏ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਹੋਏ ਕਥਿਤ ਝਗੜੇ ਦਾ ਕੋਈ ਜ਼ਿਕਰ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਪੀ.ਡਬਲਯੂ. 1 (ਮ੍ਰਿਤਕ ਦੀ ਪਤਨੀ) ਨੇ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਕਹਾਣੀ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ। ਕਰਿਆਨੇ ਦੀ ਦੁਕਾਨ ਦੇ ਮਾਲਕ ਤੋਂ ਗਵਾਹ ਵਜੋਂ ਪੁੱਛਗਿੱਛ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ ਜਿਸ ਦੇ ਸਬੂਤ ਇਹ ਸਾਬਤ ਕਰਨ ਲਈ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹੋਣਗੇ ਕਿ ਝਗੜਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ਜੋ ਘਟਨਾ ਦਾ ਪੂਰਾ ਅਧਾਰ ਜਾਂ ਭੜਕਾਊ ਹੈ। ਇਹ ਵੀ ਦੋਸ਼ ਲਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਚਰਨਦਾਸ ਅਤੇ ਅਨੰਤ ਨਾਂ ਦੇ ਦੋ ਹੋਰ

ਗਵਾਹ ਸਨ ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਇਸਤਗਾਸਾ ਪੱਖ ਨੇ ਨਹੀਂ ਦੱਸਿਆ। ਪਰ ਸਰਕਾਰੀ ਵਕੀਲ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਵੀ ਪੁੱਛਗਿੱਛ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ। ਐਫ.ਆਈ.ਆਰ. ਵਿੱਚ ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਸਿਰਫ ਚਾਰ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਵਜੋਂ ਦੱਸੇ ਗਏ ਸਨ ਪਰ 16 ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਮੁਲਜ਼ਮ ਵਜੋਂ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਘਸੀਟਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਗਵਾਹਾਂ ਦੇ ਬਿਆਨ ਘਟਨਾ ਦੇ ਸਮੇਂ ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਦੀ ਮੌਜੂਦਗੀ ਬਾਰੇ ਵੱਖੋ ਵੱਖਰੇ ਸਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਿਆਨ ਮੁਕੱਦਮੇ ਦੇ ਕੇਸ ਦੇ ਬਿਲਕੁਲ ਉਲਟ ਹਨ। ਕੋਈ ਟੈਸਟ ਪਛਾਣ ਪਰੇਡ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਦੋਸ਼ੀ ਵਿਅਕਤੀ ਗਵਾਹਾਂ ਤੋਂ ਜਾਣੂ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਸਰਕਾਰੀ ਗਵਾਹਾਂ ਦੇ ਸਬੂਤ ਅਵਿਸ਼ਵਾਸ਼ਯੋਗ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਦੋਸ਼ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਮ੍ਰਿਤਕ ਨੂੰ ਉਸਦੇ ਘਰ ਤੋਂ ਲਗਭਗ 2 ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਤੱਕ ਜ਼ਮੀਨ 'ਤੇ ਘਸੀਟਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਜਿੱਥੇ ਉਸਦੀ ਲਾਸ਼ ਮਿਲੀ ਸੀ ਫਿਰ ਵੀ ਮ੍ਰਿਤਕ ਦੇ ਸਰੀਰ 'ਤੇ ਸੱਟ ਦੇ ਕੋਈ ਨਿਸ਼ਾਨ ਨਹੀਂ ਸਨ।

11. ਵਿਦਵਾਨ ਵਕੀਲ ਦੁਆਰਾ ਅੱਗੇ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਇਸ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਤੱਥਾਂ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਣ ਵਿੱਚ ਅਸਫਲ ਰਹੀ ਕਿ ਕੋਈ ਟੈਸਟ ਪਛਾਣ ਪਰੇਡ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ ਕੋਈ ਮਕਸਦ ਸਥਾਪਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਮ੍ਰਿਤਕ ਦੇ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਅੰਗਾਂ 'ਤੇ ਕੋਈ ਸੱਟ ਨੋਟ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਸਨ ਅਤੇ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਡਾਕਟਰੀ ਸਬੂਤ ਕਥਿਤ ਅੱਖਾਂ ਦੇ ਸਬੂਤਾਂ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਇਸ ਤੱਥ 'ਤੇ ਵੀ ਧਿਆਨ ਦੇਣ ਵਿੱਚ ਅਸਫਲ ਰਹੀ ਹੈ ਕਿ ਹੇਠਲੀ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਦੋਸ਼ੀ ਨਿਰਦੋਸ਼ ਹੋਣ ਦੇ ਸਿੱਟੇ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚਣ ਲਈ ਅੱਖਾਂ ਅਤੇ ਡਾਕਟਰੀ ਸਬੂਤਾਂ ਦੀ ਕਦਰ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਕਾਨੂੰਨੀ ਗਲਤੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਬਰੀ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਵਿਰੁੱਧ ਅਪੀਲ ਵਿੱਚ ਸਬੂਤਾਂ ਦੀ ਤਾਜ਼ਾ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਾ ਬਾਰੇ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਕਾਨੂੰਨ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਥਾਪਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਭਾਵੇਂ ਸਬੂਤਾਂ ਦੇ ਅਧਾਰ 'ਤੇ ਹੇਠਲੀ ਅਦਾਲਤ ਨਾਲੋਂ ਵੱਖਰਾ ਨਜ਼ਰੀਆ ਅਪਣਾਉਣ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਹੈ। ਅਪੀਲ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਹੇਠਲੀ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਦਰਜ ਕੀਤੇ ਗਏ ਨਤੀਜਿਆਂ ਅਤੇ ਸਿੱਟਿਆਂ ਵਿੱਚ ਵਿਘਨ ਪਾਉਣ ਤੋਂ ਪਰਹੇਜ਼ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਸਥਾਪਤ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੂੰ ਹੇਠਲੀ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਪਾਸ ਕੀਤੇ ਗਏ ਬਰੀ ਕਰਨ ਦੇ ਆਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਦਖਲ ਨਹੀਂ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ। ਪਰ ਹੇਠਲੀ ਅਦਾਲਤ ਵੱਲੋਂ ਬਰੀ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਦੇ ਆਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰਕੇ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੇ ਅਪੀਲਕਰਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਦੋਸ਼ੀ ਠਹਿਰਾ ਕੇ ਘੋਰ ਗੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਨਿਆਂ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਹੋਈ ਹੈ ਜੋ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਦਖਲ ਨੂੰ ਸੱਦਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਆਪਣੀਆਂ ਦਲੀਲਾਂ ਦੇ ਸਮਰਥਨ ਵਿੱਚ ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਵੱਲੋਂ

ਪੇਸ਼ ਹੋਏ ਵਿਦਵਾਨ ਵਕੀਲਾਂ- ਅਪੀਲਕਰਤਾਵਾਂ ਨੇ **ਮਹਾਵੀਰ ਸਿੰਘ** ਬਨਾਮ **ਮੱਧ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਰਾਜ**, (2016), 10 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 220, **ਐਲ.ਐਲ. ਕਾਲੇ** ਬਨਾਮ **ਮਹਾਰਾਸ਼ਟਰ ਰਾਜ ਅਤੇ ਹੋਰ** (2000), 1 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 295, **ਜੋਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਹੋਰ** ਬਨਾਮ **ਹਰਿਆਣਾ ਰਾਜ** (2010), 15 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 407 ਅਤੇ **ਨਨਕੈਣੂ** ਬਨਾਮ **ਉੱਤਰ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਰਾਜ** (2016) 3 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 317 ਦੇ ਫੈਸਲਿਆਂ 'ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕੀਤਾ।

12. ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਰਾਜ ਵੱਲੋਂ ਪੇਸ਼ ਹੋਏ ਵਿਦਵਾਨ ਵਕੀਲ ਸ਼੍ਰੀ ਨਿਸ਼ਾਂਤ ਰਮਾਕਾਂਤ ਰਾਓ ਕਟਨੇਸ਼ਵਰਕਰ ਨੇ ਇਸ ਫੈਸਲੇ ਦਾ ਸਮਰਥਨ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਵਿਦਵਾਨ ਮੁਕੱਦਮੇ ਦੇ ਜੱਜ ਨੇ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਜਾਇਜ਼ ਅਤੇ ਵਾਜਬ ਕਾਰਨ ਦੇ ਸਰਕਾਰੀ ਗਵਾਹਾਂ ਦੇ ਸਬੂਤਾਂ 'ਤੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਦੋਸ਼ੀਆਂ ਵਿਰੁੱਧ ਬਰੀ ਕਰਨ ਦਾ ਆਦੇਸ਼ ਪਾਸ ਕਰਨ ਲਈ ਬਿਆਨਾਂ ਵਿਚ ਮਾਮੂਲੀ ਅੰਤਰ ਨੂੰ ਅਣਉਚਿਤ ਮਹੱਤਵ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਜਿਸ ਨੇ ਬੇਰਹਿਮੀ ਨਾਲ ਮ੍ਰਿਤਕ ਨੂੰ ਖੇਤਾਂ ਵਿਚ ਖਿੱਚ ਲਿਆ ਅਤੇ ਡੰਡਿਆਂ, ਕੁਹਾੜੀ ਅਤੇ ਤਲਵਾਰ ਨਾਲ ਉਸ 'ਤੇ ਹਮਲਾ ਕੀਤਾ। ਮ੍ਰਿਤਕ ਦੀ ਪਤਨੀ ਚੰਦਾ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਨੂੰ ਬਚਾਉਣ ਦੀ ਪੂਰੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਪਰ ਸਾਰੇ ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸਾਂਝੇ ਉਦੇਸ਼ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਦਿਆਂ ਮ੍ਰਿਤਕ 'ਤੇ ਅੰਨ੍ਹੇਵਾਹ ਹਮਲਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਿਸ ਨਾਲ ਉਸ ਦੀ ਮੌਤ ਹੋ ਗਈ। ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੇ ਕੇਸ ਦੇ ਤੱਥਾਂ ਅਤੇ ਹਾਲਾਤਾਂ ਦਾ ਸਹੀ ਮੁਲਾਂਕਣ ਕੀਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੀ ਸਹਿਮਤੀ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਆਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਕਾਨੂੰਨੀ ਗਲਤੀ ਨਹੀਂ ਸੀ।

13. ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਸਾਹਮਣੇ ਰੱਖੀ ਗਈ ਸਮੱਗਰੀ ਅਤੇ ਦੋਵਾਂ ਧਿਰਾਂ ਦੇ ਵਿਦਵਾਨ ਵਕੀਲ ਵੱਲੋਂ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀਆਂ ਦਲੀਲਾਂ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ ਹੈ।

14. ਕਿਉਂਕਿ ਹੇਠਲੀ ਅਦਾਲਤ ਅਤੇ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਰਿਕਾਰਡ 'ਤੇ ਮੌਜੂਦ ਸਬੂਤਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਾ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਬਿਲਕੁਲ ਉਲਟ ਸਿੱਟੇ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚੇ ਹਨ। ਇੱਥੇ ਕੁਝ ਗਵਾਹਾਂ ਦੇ ਬਿਆਨਾਂ ਦੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਕਰਨਾ ਲਾਜ਼ਮੀ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਜੋ ਇਸ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪਾ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਅਪੀਲੀ ਪੜਾਅ 'ਤੇ ਸਬੂਤਾਂ ਦੀ ਕਦਰ ਕਰਨ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਵਿੱਚ ਸਾਨੂੰ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕਿ **ਤੋਤਾ ਸਿੰਘ**

ਅਤੇ ਇੱਕ ਹੋਰ ਬਨਾਮ **ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ**, 1987 CriLJ 974 - ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ -

"ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੇ ਆਪਣੇ ਫੈਸਲੇ 'ਚ ਇਹ ਨਹੀਂ ਪਾਇਆ ਕਿ ਸੈਸ਼ਨ ਜੱਜ ਵੱਲੋਂ ਪੀ.ਡਬਲਯੂ. 2 ਅਤੇ ਪੀ.ਡਬਲਯੂ. -6 ਦੀ ਗਵਾਹੀ ਰੱਦ ਕਰਨ ਦੇ ਜੋ ਕਾਰਨ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਸਨ ਉਹ ਜਾਂ ਤਾਂ ਗੈਰ-ਵਾਜਬ ਸਨ ਜਾਂ ਗਲਤ ਸਨ। ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੇ ਜੋ ਕੀਤਾ ਹੈ ਉਹ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸਬੂਤਾਂ ਦਾ ਸੁਤੰਤਰ ਪੁਨਰ-ਮੁਲਾਂਕਣ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਬਰੀ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਨੂੰ ਸਿਰਫ ਇਸ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ ਕਿ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਦੁਬਾਰਾ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਾ ਦੇ ਕਾਰਨ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਵਿਦਵਾਨ ਸੈਸ਼ਨ ਜੱਜ ਦੁਆਰਾ ਦਰਜ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਿੱਟੇ ਤੋਂ ਵੱਖਰੇ ਸਿੱਟੇ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚਣ ਦੀ ਇੱਛਾ ਰੱਖਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਵਾਰ-ਵਾਰ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਸਿਰਫ ਇਹ ਤੱਥ ਕਿ ਅਪੀਲ ਅਦਾਲਤ ਕਿਸੇ ਅਜਿਹੇ ਸਿੱਟੇ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚਣ ਲਈ ਸਬੂਤਾਂ ਦੀ ਦੁਬਾਰਾ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਾ ਕਰਨ ਵੱਲ ਝੁਕਦੀ ਹੈ ਜੋ ਹੇਠਾਂ ਦਿੱਤੀ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਪਾਸ ਕੀਤੇ ਗਏ ਬਰੀ ਕਰਨ ਦੇ ਆਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਦਰਜ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਬੂਤਾਂ ਤੋਂ ਵੱਖਰਾ ਹੈ ਬਰੀ ਕਰਨ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰਨ ਲਈ ਜਾਇਜ਼ ਅਤੇ ਢੁਕਵਾਂ ਆਧਾਰ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ। ਬਰੀ ਕਰਨ ਦੇ ਆਦੇਸ਼ ਵਿਰੁੱਧ ਅਪੀਲ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਣ ਵਿੱਚ ਅਪੀਲ ਅਦਾਲਤ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਇਸ ਸੀਮਾ ਦੁਆਰਾ ਸੀਮਿਤ ਹੈ ਕਿ ਬਰੀ ਕਰਨ ਦੇ ਆਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਦਖਲ ਅੰਦਾਜ਼ੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਸਬੂਤਾਂ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਲਈ ਹੇਠਲੀ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਪਹੁੰਚ ਕਿਸੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਗੈਰਕਾਨੂੰਨੀਤਾ ਦੁਆਰਾ ਖਰਾਬ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਜਾਂ ਹੇਠਾਂ ਦਿੱਤੀ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਦਰਜ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸਿੱਟਾ ਅਜਿਹਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਜਿਸ 'ਤੇ ਸੰਭਵ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਕੋਈ ਵੀ ਅਦਾਲਤ ਵਾਜਬ ਅਤੇ ਨਿਆਂਪੂਰਨ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਕੰਮ ਕਰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ, ਉਸ ਨੂੰ ਵਿਗਾੜ ਵਜੋਂ ਦਰਸਾਇਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਜਿੱਥੇ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਬੂਤਾਂ ਦੇ ਮੁਲਾਂਕਣ ਬਾਰੇ ਦੋ ਵਿਚਾਰ ਸੰਭਵ ਹਨ ਅਤੇ ਹੇਠਾਂ ਦਿੱਤੀ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਇੱਕ ਨਜ਼ਰੀਆ ਅਪਣਾਇਆ ਹੈ ਜੋ ਸੰਭਵ ਹੈ ਅਪੀਲ ਅਦਾਲਤ ਕਾਨੂੰਨੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਬਰੀ ਕਰਨ ਦੇ ਆਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਦਖਲ ਨਹੀਂ ਦੇ ਸਕਦੀ ਭਾਵੇਂ ਉਸਦੀ ਰਾਏ ਹੋਵੇ ਕਿ ਸਬੂਤਾਂ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਬਾਰੇ ਹੇਠਾਂ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਲਿਆ ਗਿਆ ਨਜ਼ਰੀਆ ਗਲਤ ਹੈ।

15. **ਰਮੇਸ਼ ਬਾਬੂਲਾਲ ਦੋਸ਼ੀ ਬਨਾਮ ਗੁਜਰਾਤ ਰਾਜ**, 1996 CriLJ 2867 ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਕਿਹਾ:

"ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਵਾਰ-ਵਾਰ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਸਬੂਤਾਂ ਦੇ ਮੁੜ ਮੁਲਾਂਕਣ 'ਤੇ ਹੇਠਲੀ ਅਦਾਲਤ ਵੱਲੋਂ ਲਏ ਗਏ ਵਿਚਾਰ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਵਿਚਾਰ ਨੂੰ ਅਪੀਲ ਅਦਾਲਤ ਕਾਨੂੰਨੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਜਾਇਜ਼ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪੇਸ਼ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਇਹ ਇਸ ਸਿੱਟੇ 'ਤੇ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚਦਾ ਕਿ ਸਬੂਤਾਂ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਣ ਵਿਚ ਹੇਠਲੀ ਅਦਾਲਤ ਦੀ ਪੂਰੀ ਪਹੁੰਚ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੈਰਕਾਨੂੰਨੀ ਸੀ ਜਾਂ ਸਿੱਟੇ ਨਹੀਂ ਨਿਕਲਦੇ ਇਸ ਦੁਆਰਾ ਪਹੁੰਚਿਆ ਗਿਆ ਸਮਝੌਤਾ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਸਥਿਰ ਸੀ। ਬਰੀ ਕੀਤੇ ਜਾਣ 'ਤੇ ਫੈਸਲਾ ਸੁਣਾਉਂਦੇ ਸਮੇਂ ਅਪੀਲ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਇਸ ਸਵਾਲ ਦਾ ਜਵਾਬ ਮੰਗਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਹੇਠਲੀ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਗਲਤ ਜਾਂ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਿਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਅਸਥਿਰ ਹਨ। ਜੇ ਅਪੀਲ ਅਦਾਲਤ ਉਪਰੋਕਤ ਸਵਾਲ ਦਾ ਨਕਾਰਾਤਮਕ ਜਵਾਬ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਬਰੀ ਕਰਨ ਦੇ ਆਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਵਿਘਨ ਨਹੀਂ ਪਵੇਗਾ।

16. ਉਪਰੋਕਤ ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ ਅਸੀਂ ਗਵਾਹਾਂ ਦੇ ਕੁਝ ਬਿਆਨ ਨੋਟ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਘਟਨਾ ਬਾਰੇ ਹੇਠਲੀ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਗਵਾਹੀ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਪੀ.ਡਬਲਯੂ. -1 (ਮ੍ਰਿਤਕ ਦੀ ਪਤਨੀ) ਨੇ ਗਵਾਹੀ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਝਗੜੇ ਬਾਰੇ ਉਸਦੇ ਪਤੀ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲੱਗਿਆ ਸੀ ਜੋ ਘਟਨਾ ਵਾਪਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਉਸਦੇ ਮ੍ਰਿਤਕ ਪਤੀ ਅਤੇ ਮੁਲਜ਼ਮ ਨੰਬਰ 4 ਵਿਚਕਾਰ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਉਸ ਨੇ ਅੱਗੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਜਦੋਂ ਉਹ ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਲਈ ਰਾਤ ਦਾ ਖਾਣਾ ਬਣਾ ਰਹੀ ਸੀ ਤਾਂ ਮੁਲਜ਼ਮ ਨੰਬਰ 4, 11, 12, 13, 14, 15 ਅਤੇ ਫਰਾਰ ਮੁਲਜ਼ਮ (ਰਾਜੂ) ਉਸ ਦੇ ਘਰ ਦਾਖਲ ਹੋਏ। ਦੋਸ਼ੀ ਉਸ ਦੇ ਪਤੀ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਵਿਹੜੇ ਵਿੱਚ ਖਿੱਚ ਕੇ ਲੈ ਗਿਆ। ਉਸਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਉਸਨੇ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਮੁਲਜ਼ਮ ਨੰਬਰ 11 ਕੁਹਾੜੀ ਨਾਲ ਲੈਸ ਸੀ ਮੁਲਜ਼ਮ ਨੰਬਰ 13 ਤਲਵਾਰ ਨਾਲ ਲੈਸ ਸੀ ਅਤੇ ਮੁਲਜ਼ਮ ਨੰਬਰ 16 ਕੋਲ ਲੋਹੇ ਦੀ ਪਾਈਪ ਸੀ। ਉਹ ਅੱਗੇ ਦੱਸਦੀ ਹੈ ਕਿ ਬਾਕੀ ਮੁਲਜ਼ਮ ਡੰਡਿਆਂ ਨਾਲ ਲੈਸ ਸਨ ਅਤੇ ਕੁੱਲ ਮਿਲਾ ਕੇ 13 ਹਮਲਾਵਰ ਸਨ। ਉਸ ਦੇ ਪਤੀ ਨੂੰ ਵਿਨਾਇਕ ਭਾਲੇਕਰ ਦੇ ਵਿਹੜੇ ਵਿੱਚ ਖਿੱਚ ਲਿਆ ਗਿਆ ਜਿਸ ਦਾ ਘਰ ਤਿੰਨ-ਚਾਰ ਘਰਾਂ ਦੇ ਬਾਅਦ ਦੱਸਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਥਾਂ 'ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਫਿਰ ਮ੍ਰਿਤਕ ਨੂੰ ਕੁਝ ਕੁੱਟਿਆ। ਪੀ.ਡਬਲਯੂ. -1 ਵਿੱਚ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਹਮਲਾਵਰਾਂ ਨੂੰ ਲਗਾਤਾਰ ਬੇਨਤੀ ਕਰ ਰਹੀ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਦੀ ਜਾਨ ਬਚਾ ਲੈਣ। ਦੱਸਿਆ ਜਾ

ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਦੋਸ਼ੀ ਨੰਬਰ 11 ਨੇ ਪੀ.ਡਬਲਯੂ.-1 ਨੂੰ ਧਮਕੀ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਉਹ ਇਸ ਘਟਨਾ ਦੀ ਗਵਾਹ ਨਾ ਬਣ ਸਕੇ। ਇਸ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਉਹ ਸੁਧਾ ਭਾਲੇਕਰ ਦੇ ਪਸ਼ੂਆਂ ਦੇ ਸ਼ੈੱਡ ਵੱਲ ਭੱਜੀ ਜਿਸ 'ਤੇ ਇਸ ਦੌਰਾਨ ਮੁਲਜ਼ਮ ਨੰਬਰ 14 ਨੇ ਹਮਲਾ ਕੀਤਾ ਸੀ ਅਤੇ ਡਰ ਦੇ ਕਾਰਨ ਲਗਭਗ ਦੋ ਘੰਟੇ ਤੱਕ ਲੁਕੀ ਰਹੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਪੀ.ਡਬਲਯੂ. -1 ਹਰਸ਼ਵਰਧਨ ਬਾਲੇਕਰ ਦੇ ਘਰ ਗਈ ਜੋ ਪਹਿਲਾਂ ਉਸ ਦੇ ਨਾਲ ਅਮਰਾਵਤੀ ਵਿਖੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਹੈੱਡਕੁਆਰਟਰ ਗਈ ਜਿੱਥੇ ਉਸਨੇ ਮ੍ਰਿਤਕ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰ (ਸਹੁਰੇ ਅਤੇ ਦਿਓਰ) ਨੂੰ ਸੂਚਿਤ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਫਿਰ ਅਮਰਾਵਤੀ ਥਾਣੇ ਗਈ। ਜਿਵੇਂ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨੰਦਗਾਓਂ ਥਾਣੇ ਵਿੱਚ ਕੇਸ ਦਰਜ ਕਰਨ ਦੀ ਸਲਾਹ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਉਹ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਦਰਜ ਕਰਵਾਉਣ ਲਈ ਨੰਦਗਾਓਂ ਥਾਣੇ ਵਾਪਸ ਆਏ।

17. ਉਲਟ-ਪੜਤਾਲ ਦੌਰਾਨ ਉਸ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਪੀ.ਡਬਲਯੂ. -3, 4 ਅਤੇ 5 ਉਸ ਦੇ ਨਜ਼ਦੀਕੀ ਸੰਬੰਧ ਵਿਚ ਸਨ ਅਤੇ ਦੋਸ਼ੀ ਵੀ ਆਪਸ ਵਿੱਚ ਸੰਬੰਧਿਤ ਸਨ। ਦੋਸ਼ੀ ਨੰਬਰ 4 ਅਤੇ ਮ੍ਰਿਤਕ ਦੇ ਰਿਸ਼ਤੇ ਬਾਰੇ ਉਹ ਦੱਸਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਰਿਸ਼ਤੇ ਸੁਖਾਵੇਂ ਸਨ। ਅਖੀਰ ਵਿੱਚ ਉਹ ਕੋਈ ਕਾਰਨ ਨਹੀਂ ਦੱਸ ਸਕੀ ਕਿ ਉਸਦੇ ਮ੍ਰਿਤਕ ਪਤੀ ਅਤੇ ਮੁਲਜ਼ਮ ਨੰਬਰ 4 ਵਿਚਕਾਰ ਪਹਿਲਾਂ ਹੋਈ ਝੜਪ ਉਸ ਦੁਆਰਾ ਦਰਜ ਐਫ.ਆਈ.ਆਰ. ਵਿੱਚ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਲਿਖੀ ਗਈ ਸੀ।

18. ਪੀ.ਡਬਲਯੂ.-2 ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਘਟਨਾ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਜਦੋਂ ਉਹ ਘਰ ਦੇ ਅੰਦਰੋਂ ਟੈਲੀਵਿਜ਼ਨ ਦੇਖ ਰਿਹਾ ਸੀ ਉਸਨੇ ਆਪਣੇ ਘਰ ਦੇ ਬਾਹਰ ਕੁਝ ਹੰਗਾਮਾ ਹੋਣ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਸੁਣੀ। ਜਦੋਂ ਉਹ ਘਰ ਦੇ ਬਾਹਰ ਗਿਆ ਤਾਂ ਉਸਨੇ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਮੁਲਜ਼ਮ ਮ੍ਰਿਤਕ ਨੂੰ ਕੁਹਾੜੀ, ਪਾਈਪ, ਤਲਵਾਰਾਂ ਅਤੇ ਡੰਡੇ ਵਰਗੇ ਹਥਿਆਰਾਂ ਨਾਲ ਕੁੱਟ ਰਹੇ ਸਨ। ਉਸ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਉਸ ਨੇ ਦੋਸ਼ੀ ਨੰਬਰ 11 ਨੂੰ ਕੁਹਾੜੀ ਨਾਲ ਲੈਸ, ਦੋਸ਼ੀ ਨੰਬਰ 4 ਨੂੰ ਬਾਂਸ ਦੀ ਡੰਡੀ ਨਾਲ ਲੈਸ, ਦੋਸ਼ੀ ਨੰਬਰ 13 ਨੂੰ ਤਲਵਾਰ ਨਾਲ ਲੈਸ ਅਤੇ ਦੋਸ਼ੀ ਨੰਬਰ 16 ਨੂੰ ਲੋਹੇ ਦੀ ਪਾਈਪ ਫੜੀ ਹੋਈ ਦੇਖਿਆ। ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਡਰਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ ਉਹ ਹਮਲਾਵਰਾਂ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਨਹੀਂ ਗਿਆ। ਉਲਟ-ਪੜਤਾਲ ਦੌਰਾਨ ਉਸਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਵੀਹ ਤੋਂ ਵੱਧ ਵਿਅਕਤੀ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ।

19. ਪੀ.ਡਬਲਯੂ. -3 ਵਿੱਚ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਉਸਨੇ ਦੋਸ਼ੀ ਨੂੰ ਡੰਡਿਆਂ, ਤਲਵਾਰਾਂ, ਲੋਹੇ ਦੀਆਂ ਪਾਈਪਾਂ ਅਤੇ ਕੁਹਾੜੀ ਨਾਲ ਮ੍ਰਿਤਕ ਨੂੰ ਬੁਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੁੱਟਦੇ ਹੋਏ ਦੇਖਿਆ। ਉਸਨੇ

ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਉਸਨੇ ਮੁਲਜ਼ਮ ਨੰਬਰ 16, 15 ਅਤੇ 11 ਨੂੰ ਮ੍ਰਿਤਕ ਨੂੰ ਸਕੂਲ ਵੱਲ ਖਿੱਚਦੇ ਹੋਏ ਦੇਖਿਆ ਅਤੇ ਉਸਨੇ ਡਰ ਕਾਰਨ ਮੁਲਜ਼ਮ ਦਾ ਪਿੱਛਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਯਸ਼ਵੰਤ ਸਵਾਈ ਦੇ ਖੇਤ ਵਿੱਚ ਮ੍ਰਿਤਕ ਦੀ ਲਾਸ਼ ਮਿਲੀ। ਉਲਟ-ਪੁਲਟ ਦੌਰਾਨ ਉਸ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਦੋਸ਼ੀ ਵੱਲੋਂ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਕੁੱਟ-ਮਾਰ ਕਾਰਨ ਮ੍ਰਿਤਕ ਦੀ ਮੌਤ ਉਸ ਦੇ ਘਰ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਹੋਈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਉਹ ਮੰਨਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮ੍ਰਿਤਕ ਉਸਦਾ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰ ਹੈ।

20. ਇਹ ਨੋਟ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪੀ.ਡਬਲਯੂ. -4 ਅਤੇ 5 ਨੇ ਘਟਨਾ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਇੱਕੋ ਪ੍ਰਭਾਵ ਲਈ ਗਵਾਹੀ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਅੱਗੇ ਮੰਨਿਆ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਮ੍ਰਿਤਕ ਦੇ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰ ਸਨ। ਇਸ ਬਿੰਦੂ 'ਤੇ ਡਾਕਟਰ ਦੇ ਗਵਾਹ ਦੇ ਬਿਆਨ 'ਤੇ ਧਿਆਨ ਦੇਣਾ ਢੁਕਵਾਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨੇ ਪੋਸਟਮਾਰਟਮ ਕੀਤਾ ਸੀ। [ਪੀ.ਡਬਲਯੂ. -7]. ਮ੍ਰਿਤਕ ਦੇ ਸਰੀਰ 'ਤੇ ਡੰਡੇ ਦੇ ਮਾਰੇ ਜਾਣ ਬਾਰੇ ਉਹ ਹੇਠਾਂ ਦੱਸਦੀ ਹੈ-

'... ਜੇ ਕਿਸੇ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਡੰਡਿਆਂ ਨਾਲ ਜਾਂ ਪਾਈਪ ਤੋਂ ਕੁੱਟਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਸੰਕਰਮਣ ਅਤੇ ਸੱਟਾਂ ਸੰਭਵ ਹਨ। ਮੈਨੂੰ ਮ੍ਰਿਤਕ ਨੂੰ ਕੋਈ ਸੱਟ ਜਾਂ ਜ਼ਖਮ ਨਹੀਂ ਮਿਲੀ ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਪੀ.ਐਮ. ਨੋਟ ਵਿੱਚ ਅਜਿਹੀ ਸੱਟ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ...'-

ਮੌਤ ਦੇ ਕਾਰਨਾਂ ਬਾਰੇ ਪੀ.ਡਬਲਯੂ. -7 ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਦੱਸਦਾ ਹੈ-

ਕਾਲਮ ਨੰਬਰ 20 ਵਿੱਚ ਵਰਣਨ ਕੀਤੇ ਅਨੁਸਾਰ ਸੱਟ ਦੀ ਸਟਰਨਮ ਸੰਭਵ ਹੈ ਜੇ ਕੋਈ ਵਿਅਕਤੀ ਸਖਤ ਸਤਹ 'ਤੇ ਡਿੱਗ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸੱਟ ਲੱਗਣ ਕਾਰਨ ਖੂਨ ਦੀ ਕਮੀ ਕਾਰਨ ਮ੍ਰਿਤਕ ਸਦਮੇ ਵਿਚ ਚਲਾ ਗਿਆ ਜਿਸ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਉਸ ਦੀ ਮੌਤ ਹੋ ਗਈ। ਮ੍ਰਿਤਕ ਦੀ ਮੌਤ ਖੂਨ ਦੀ ਕਮੀ ਕਾਰਨ ਹੋਈ। ਖੂਨ ਦੀ ਕਮੀ ਕਾਰਨ ਦਿਲ ਦੇ ਚੈਂਬਰ ਖਾਲੀ ਪਾਏ ਗਏ ਅਤੇ ਹੋਰ ਅੰਗ ਪੀਲੇ ਪਾਏ ਗਏ। **ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਅੰਗ ਬਰਕਰਾਰ ਸਨ। ਮੈਨੂੰ ਸਰੀਰ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹਿੱਸੇ 'ਤੇ ਕੋਈ ਸੱਟ ਨਹੀਂ ਲੱਗੀ। ਖੂਨ ਦੀ ਕਮੀ ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਖੂਨ ਦੀ ਕਮੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਕੁਝ ਸਮਾਂ ਲੱਗ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਡਾਕਟਰੀ ਇਲਾਜ ਦੀ ਸੂਰਤ ਵਿੱਚ ਵਿਅਕਤੀ ਬਚ ਸਕਦਾ ਹੈ**। ਹੱਥ ਅਤੇ ਪੈਰ ਸਰੀਰ ਦਾ ਗੈਰ-ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹਿੱਸਾ ਹਨ। ਹੱਥ

ਕੱਟਣ ਅਤੇ ਲੱਤ ਕੱਟਣ ਕਾਰਨ ਜਾਂ ਦੋਵੇਂ ਲੋਕ ਨਹੀਂ ਮਰ ਸਕਦੇ। ਇਹ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਸੰਭਵ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਕਿ ਕਿਸੇ ਵਿਅਕਤੀ ਦੀ ਮੌਤ ਕੂਲਮ ਨੰਬਰ 17 ਵਿੱਚ ਵਰਣਨ ਕੀਤੇ ਅਨੁਸਾਰ ਸੱਟ ਨੰਬਰ 1, 2 ਅਤੇ 5 ਕਾਰਨ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ।

[ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ]

21. ਪੀ.ਡਬਲਯੂ. -10 ਸਬੰਧਤ ਸਮੇਂ ਨੰਦਗਾਓਂ ਥਾਣੇ ਦੇ ਹੈੱਡ ਕਾਂਸਟੇਬਲ ਵਜੋਂ ਤਾਇਨਾਤ ਸੀ ਜਦੋਂ ਪੀ.ਡਬਲਯੂ.-1 ਨੇ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਦਰਜ ਕੀਤੀ ਸੀ।

ਵਿਚਾਰ-ਵਟਾਂਦਰੇ ਲਈ ਉਪਰੋਕਤ ਗਵਾਹ ਦੀ ਉਲਟ ਪੜਤਾਲ ਦਾ ਨਿਰੀਖਣ ਕਰਨਾ ਲਾਭਦਾਇਕ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਹੇਠ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

....3. ਸ਼ਿਕਾਇਤਕਰਤਾ ਪੀ.ਡਬਲਯੂ. 1-ਚੰਦਾ ਨੇ ਆਪਣੀ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਵਿੱਚ ਇਹ ਤੱਥ ਨਹੀਂ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਦੋਸ਼ੀ ਨੰਬਰ 4 ਨੇ ਉਸਦੇ ਪਤੀ ਨੂੰ ਗਾਲ੍ਹਾਂ ਕੱਢੀਆਂ ਜਦੋਂ ਉਸਦੇ ਪਤੀ ਨੇ ਮੁਲਜ਼ਮ ਨੰਬਰ 4 ਨੂੰ ਪੈਸੇ ਦੀ ਮੰਗ ਕੀਤੀ। ਪੀ.ਡਬਲਯੂ. 1-ਚੰਦਾ ਨੇ ਆਪਣੀ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਵਿੱਚ ਇਹ ਤੱਥ ਨਹੀਂ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਮੁਲਜ਼ਮ ਨੰਬਰ 13 ਅਤੇ ਮੁਲਜ਼ਮ ਨੰਬਰ 15 ਆਏ ਅਤੇ ਉਹ ਉਸਦੇ ਘਰ ਵਿੱਚ ਦਾਖਲ ਹੋਏ। ਪੀ.ਡਬਲਯੂ. 1-ਚੰਦਾ ਨੇ ਆਪਣੀ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਵਿੱਚ ਇਹ ਤੱਥ ਨਹੀਂ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਉਸਨੇ ਹਮਲਾਵਰਾਂ ਨੂੰ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਨੂੰ ਨਾ ਕੁੱਟਣ। ਪੀ.ਡਬਲਯੂ. 1-ਚੰਦਾ ਨੇ ਆਪਣੀ ਰਿਪੋਰਟ ਵਿੱਚ ਇਹ ਨਹੀਂ ਦੱਸਿਆ। ਇਹ ਤੱਥ ਕਿ ਦੋਸ਼ੀ ਨੰਬਰ 11 ਕੁਹਾੜੀ ਨਾਲ ਲੈਸ ਸੀ ਪੀ.ਡਬਲਯੂ. 1-ਚੰਦਾ ਨੇ ਆਪਣੀ ਰਿਪੋਰਟ Exh.55 ਵਿੱਚ ਇਹ ਨਹੀਂ ਦੱਸਿਆ। ਤੱਥ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਦੋਸ਼ੀ ਨੰਬਰ 13 ਕੋਲ ਤਲਵਾਰ ਸੀ। ਪੀ.ਡਬਲਯੂ. 1-ਚੰਦਾ ਨੇ ਆਪਣੀ ਰਿਪੋਰਟ Exh.55 ਵਿੱਚ ਇਹ ਤੱਥ ਨਹੀਂ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਦੋਸ਼ੀ ਨੰਬਰ 15 ਕੋਲ ਪਾਈਪ ਸੀ। ਪੀ.ਡਬਲਯੂ. 1-ਚੰਦਾ ਨੇ ਆਪਣੀ ਰਿਪੋਰਟ Exh.55 ਵਿੱਚ ਇਹ ਤੱਥ ਨਹੀਂ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਬਾਕੀ ਹਮਲਾਵਰਾਂ-ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿੱਚ ਡੰਡੇ ਫੜੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਪੀ.ਡਬਲਯੂ.1- ਚੰਦਾ ਨੇ ਆਪਣੀ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਵਿੱਚ ਇਹ ਤੱਥ ਨਹੀਂ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਦੋਸ਼ੀ-ਹਮਲਾਵਰਾਂ ਨੇ ਵਿਹੜੇ ਵਿੱਚ ਉਸਦੇ ਪਤੀ ਸ਼ਾਮਰਾਓ ਨੂੰ ਕੁੱਟਿਆ ਸੀ।

ਉਪਰੋਕਤ ਗਵਾਹ ਤੋਂ ਐਫ.ਆਈ.ਆਰ. ਵਿੱਚ ਉਹ ਸਾਰੇ ਤੱਥ ਸ਼ਾਮਲ ਨਹੀਂ ਸਨ ਜੋ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਪੀ.ਡਬਲਯੂ. -1 ਅਤੇ ਹੋਰਾਂ ਦੁਆਰਾ ਏਥੇ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਨ।

22. ਇਹ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਨਾ ਸੰਦਰਭ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਜ਼ਬਤ ਕਰਨ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਰਸਮੀ ਗਵਾਹ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਪੀ.ਡਬਲਯੂ. 11 ਅਤੇ 13 ਨੇ ਮੁਕੱਦਮੇ ਦੇ ਕੇਸ ਦਾ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮਰਥਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਹੈ।

23. ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕਿ ਅਸੀਂ ਕੇਸ ਦੇ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਵੱਲ ਵਧੀਏ ਸਾਨੂੰ ਹੇਠਲੀ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਬਰੀ ਕਰਨ ਦੇ ਆਦੇਸ਼ ਵਿਰੁੱਧ ਕੇਸ ਦੀ ਸੁਣਵਾਈ ਕਰਦੇ ਸਮੇਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਮਿਆਰ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਪਹਿਲੂ 'ਤੇ ਧਿਆਨ ਕੇਂਦਰਤ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਹੇਠਲੀ ਅਦਾਲਤ ਜਿਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇੱਕ ਪੂਰੀ ਸੁਣਵਾਈ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਸਮਾਪਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਠੋਸ ਤਰਕ ਨਾਲ ਦੋਸ਼ੀ ਨੂੰ ਬਰੀ ਕਰ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਅਜਿਹੇ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਅਪੀਲ ਅਦਾਲਤ 'ਤੇ ਦੋਸ਼ੀ ਦੀ ਬੇਗੁਨਾਹੀ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਕਰਨ ਦਾ ਕੰਮ ਹੋਰ ਬੋਝ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਅਜਿਹੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਅਪੀਲ ਅਦਾਲਤ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਸਾਵਧਾਨ ਰਹਿਣ ਦੀ ਉਮੀਦ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਬਰੀ ਕਰਨ ਦੇ ਆਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਦਖਲ ਅੰਦਾਜ਼ੀ ਉਦੋਂ ਹੀ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਜਦੋਂ ਮਜ਼ਬੂਰ ਕਾਰਨ ਅਤੇ ਠੋਸ ਆਧਾਰ ਹੋਣ। ਦੂਜੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਕੋਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਬੂਤਾਂ ਦੀ ਸਮੀਖਿਆ ਕਰਨ ਦੀ ਪੂਰੀ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਬਰੀ ਕਰਨ ਦਾ ਆਦੇਸ਼ ਸਥਾਪਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਫਿਰ ਵੀ ਹੇਠਲੀ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਦੋਸ਼ੀ ਨੂੰ ਬਰੀ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਨਾਲ ਦੋਸ਼ੀ ਦੀ ਬੇਗੁਨਾਹੀ ਦੀ ਧਾਰਨਾ ਨੂੰ ਹੋਰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਉਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਗਵਾਹਾਂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਦੇਖਣ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਬੂਤਾਂ ਨੂੰ ਸੁਣਨ ਦਾ ਫਾਇਦਾ ਸੀਨੂੰ ਸਿਰਫ ਬਹੁਤ ਠੋਸ ਅਤੇ ਜ਼ੋਰਦਾਰ ਕਾਰਨਾਂ ਕਰਕੇ ਹੀ ਬਦਲਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ (**ਸੂਰਜਪਾਲ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਰਾਜ**, 1952 CriLJ 331]

24. ਇਸ ਕੇਸ ਦੇ ਤੱਥਾਂ ਅਤੇ ਹਾਲਾਤਾਂ ਤੋਂ ਸਾਨੂੰ ਇਹ ਪੜਤਾਲ ਕਰਨ ਲਈ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੇ ਹੇਠਲੀ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਨਤੀਜਿਆਂ ਨੂੰ ਖਰਾਬ ਕਰਨਾ ਜਾਇਜ਼

ਸੀ ਅਤੇ ਕੀ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਲਈ ਦੋਸ਼ੀ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਨੂੰ ਬਰੀ ਕਰਨ ਦੇ ਆਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰਨ ਅਤੇ ਗੈਰ ਇਰਾਦਤਨ ਕਤਲ ਦੇ ਦੋਸ਼ੀ ਨੂੰ ਦੋਸ਼ੀ ਠਹਿਰਾਉਣ ਲਈ ਮਜ਼ਬੂਰ ਕਾਰਨ ਸਨ?

25. ਅਸੀਂ ਨੋਟ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਕਿ 11 ਹਾਲਾਤਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ 'ਤੇ ਹੇਠਲੀ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਭਰੋਸਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਮੁਕੱਦਮਾ ਵਾਜਬ ਸ਼ੱਕ ਤੋਂ ਪਰੇ ਸਾਬਤ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਸੀ ਸਾਡਾ ਵਿਚਾਰ ਹੈ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਚਾਰ ਹਾਲਾਤਾਂ 'ਤੇ ਧਿਆਨ ਕੇਂਦਰਿਤ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਜੋ ਇਹ ਦਰਸਾਉਣ ਲਈ ਕਾਫ਼ੀ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ ਕਿ ਕੇਸ ਵਾਜਬ ਸ਼ੱਕ ਤੋਂ ਪਰੇ ਸਾਬਤ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਹੈ।

26. ਇਸ ਤੱਥ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਵਿਵਾਦ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਮੁਕੱਦਮਾ ਕੇਸ ਨੂੰ ਸਾਬਤ ਕਰਨ ਲਈ ਸਥਿਤੀਗਤ ਸਬੂਤਾਂ 'ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਨੋਟ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਥਿਤੀਗਤ ਸਬੂਤਾਂ ਦਾ ਮੁੱਲ ਇਸਦੇ ਸੰਚਿਤ ਪ੍ਰਭਾਵ ਵਿੱਚ ਨਿਰਭਰ ਕਰਦਾ ਹੈ ਭਾਵ ਹਾਲਾਂਕਿ ਸਥਿਤੀਗਤ ਸਬੂਤਾਂ ਦਾ ਇੱਕ ਟੁਕੜਾ ਦੋਸ਼ੀ ਦੇ ਦੋਸ਼ੀ ਹੋਣ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਨੂੰ ਥੋੜ੍ਹਾ ਜਿਹਾ ਵਧਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਜਿਹੇ ਕਈ ਸਬੂਤ ਇਕੱਠੇ ਲਏ ਜਾਣ ਨਾਲ ਦੋਸ਼ੀ ਠਹਿਰਾਏ ਜਾਣ ਨੂੰ ਜਾਇਜ਼ ਠਹਿਰਾਉਣ ਲਈ ਕਾਫ਼ੀ ਤਾਕਤ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ ਜੇ ਅਜਿਹੇ ਸਥਿਤੀਗਤ ਸਬੂਤ ਘਟਨਾਵਾਂ ਦੀ ਇੱਕ ਅਟੁੱਟ ਲੜੀ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹਨ ਜਿਸ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਸਿਰਫ ਇੱਕ ਕਲਪਨਾ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

27. ਸਬੂਤਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਾ ਵੱਲ ਵਾਪਸ ਆਉਂਦਿਆਂ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸਾਡਾ ਧਿਆਨ ਇਸ ਤੱਥ ਵੱਲ ਖਿੱਚਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਗਵਾਹ ਆਪਸ ਵਿੱਚ ਜੁੜੇ ਹੋਏ ਸਨ ਅਤੇ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਿਆਨਾਂ ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਸਾਵਧਾਨ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਸੰਬੰਧਿਤ ਗਵਾਹਾਂ ਦੇ ਸਬੂਤਾਂ ਦੀ ਕਦਰ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਕਾਨੂੰਨ ਨੂੰ ਦੁਬਾਰਾ ਪੇਸ਼ ਕਰਨਾ ਲਾਭਦਾਇਕ ਹੋਵੇਗਾ। **ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ,** (1954) 1 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 145 ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਬੈਂਚ ਵੱਲੋਂ ਜੇ. ਵਿਵੀਅਨ ਬੋਸ ਨੇ ਕਾਨੂੰਨ ਨੂੰ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਦੇਖਿਆ -

ਇੱਕ ਗਵਾਹ ਨੂੰ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸੁਤੰਤਰ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਉਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਰੋਤਾਂ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਜੋ ਦਾਗੀ ਹੋਣ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇਸਦਾ ਮਤਲਬ

ਇਹ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਗਵਾਹ ਕੋਲ ਦੋਸ਼ੀ ਵਿਰੁੱਧ ਦੁਸ਼ਮਣੀ ਵਰਗੇ ਕਾਰਨ ਨਹੀਂ ਹਨ ਉਹ ਉਸ ਨੂੰ ਝੂਠੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਫਸਾਉਣ ਦੀ ਇੱਛਾ ਰੱਖਦਾ ਹੈ।

ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇੱਕ ਨਜ਼ਦੀਕੀ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰ ਅਸਲ ਦੋਸ਼ੀ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰਨ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਨਿਰਦੋਸ਼ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਝੂਠੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਫਸਾਉਣ ਵਾਲਾ ਆਖਰੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਸੱਚ ਹੈ ਜਦੋਂ ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਉੱਚੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਦੁਸ਼ਮਣੀ ਦਾ ਨਿੱਜੀ ਕਾਰਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇੱਥੇ ਕਿਸੇ ਨਿਰਦੋਸ਼ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਖਿੱਚਣ ਦਾ ਰੁਝਾਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਗਵਾਹ ਨੂੰ ਦੋਸ਼ੀਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਗੁੱਸਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਪਰ ਅਜਿਹੀ ਆਲੋਚਨਾ ਲਈ ਨੀਂਹ ਰੱਖੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਰਿਸ਼ਤੇ ਦੀ ਨੀਂਹ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਦੂਰ ਦਾ ਤੱਥ ਅਕਸਰ ਸੱਚਾਈ ਦੀ ਪੱਕੀ ਗਰੰਟੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਹਾਲਾਂਕਿ ਅਸੀਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਵਿਆਪਕ ਆਮੀਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਨਹੀਂ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ ਹਰੇਕ ਕੇਸ ਦਾ ਨਿਰਣਾ ਉਸ ਦੇ ਆਪਣੇ ਤੱਥਾਂ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਸਾਡੀਆਂ ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਸਿਰਫ ਉਸ ਚੀਜ਼ ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰਨ ਲਈ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਜੋ ਅਕਸਰ ਸਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਸਮਝਦਾਰੀ ਦੇ ਨਿਯਮ ਵਜੋਂ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਅਜਿਹਾ ਕੋਈ ਆਮ ਨਿਯਮ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਹਰੇਕ ਕੇਸ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਤੱਥਾਂ ਤੱਕ ਸੀਮਤ ਅਤੇ ਨਿਯੰਤਰਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

28. **ਮਸਾਲਤੀ ਬਨਾਮ ਉੱਤਰ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਰਾਜ** (1964) 8 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 133 ਵਿਚ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਪੰਜ ਜੱਜਾਂ ਦੇ ਬੈਂਚ ਨੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਕਿਹਾ ਹੈ-

ਇਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਸ਼ੱਕ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਕਿਸੇ ਅਪਰਾਧਿਕ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਗਵਾਹਾਂ ਦੁਆਰਾ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਸਬੂਤਾਂ ਦੀ ਕਦਰ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਜੋ ਪੱਖਪਾਤੀ ਜਾਂ ਦਿਲਚਸਪੀ ਰੱਖਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਅਜਿਹੇ ਸਬੂਤਾਂ ਨੂੰ ਤੋਲਣ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਸਾਵਧਾਨੀ ਵਰਤਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਸਬੂਤਾਂ ਵਿੱਚ ਅੰਤਰ ਹਨ ਜਾਂ ਨਹੀਂ ਕੀ ਸਬੂਤ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਅਸਲੀ ਦੱਸਦੇ ਹਨ ਸਬੂਤਾਂ ਦੁਆਰਾ ਜ਼ਾਹਰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਕਹਾਣੀ ਸੰਭਾਵਿਤ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ ਇਹ ਸਾਰੇ ਮਾਮਲੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

<u>ਪਰ ਅਸੀਂ ਸੋਚਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਦਲੀਲ ਦੇਣਾ ਗੈਰ-ਵਾਜਬ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਗਵਾਹਾਂ ਦੁਆਰਾ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਸਬੂਤਾਂ ਨੂੰ ਸਿਰਫ ਇਸ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਪੱਖਪਾਤੀ ਜਾਂ ਦਿਲਚਸਪੀ ਰੱਖਣ ਵਾਲੇ ਗਵਾਹਾਂ ਦਾ ਸਬੂਤ ਹੈ। ਅਕਸਰ ਜਿੱਥੇ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿੱਚ ਧੜੇ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਅਜਿਹੇ ਧੜਿਆਂ ਵਿਚਕਾਰ ਦੁਸ਼ਮਣੀ ਕਾਰਨ ਕਤਲ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਪਰਾਧਿਕ ਅਦਾਲਤਾਂ ਨੂੰ ਪੱਖਪਾਤੀ ਕਿਸਮ ਦੇ ਸਬੂਤਾਂ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ।</u>

<u>ਅਜਿਹੇ ਸਬੂਤਾਂ ਨੂੰ ਸਿਰਫ਼ ਇਸ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਮਕੈਨੀਕਲ ਰੱਦ ਕਰਨਾ ਕਿ ਇਹ ਪੱਖਪਾਤੀ ਹੈ ਨਿਆਂ ਦੀ ਅਸਫਲਤਾ ਵੱਲ ਲੈ ਜਾਵੇਗਾ।</u>

ਇਸ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਸਖਤ ਅਤੇ ਤੇਜ਼ ਨਿਯਮ ਨਿਰਧਾਰਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਕਿ ਕਿੰਨੇ ਸਬੂਤਾਂ ਦੀ ਕਦਰ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਨਿਆਂਇਕ ਪਹੁੰਚ ਨੂੰ ਅਜਿਹੇ ਸਬੂਤਾਂ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਣ ਵਿੱਚ ਸਾਵਧਾਨ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਪਰ ਇਹ ਦਲੀਲ ਕਿ ਅਜਿਹੇ ਸਬੂਤਾਂ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਪੱਖਪਾਤੀ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਹੀ ਨਹੀਂ ਮੰਨਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ। **(ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ)**

29. **ਦਰਿਆ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ** (1964) 3 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 397 ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਕਿਸੇ ਚਸ਼ਮਦੀਦ ਗਵਾਹ ਦੇ ਸਬੂਤਾਂ ਦੀ ਬਾਰੀਕੀ ਨਾਲ ਪੜਤਾਲ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਜੋ ਪੀੜਤ ਦਾ ਨਜ਼ਦੀਕੀ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰ ਹੈ ਪਰ ਉਸ ਦੇ ਸਬੂਤਾਂ ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰਨ ਲਈ ਕਿਸੇ ਪੁਸ਼ਟੀ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਹੈ। **ਹਰਬੰਸ ਕੌਰ ਅਤੇ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਹਰਿਆਣਾ ਰਾਜ,** 2005 CriLJ 2199 ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ-

ਕਾਨੂੰਨ ਵਿੱਚ ਅਜਿਹਾ ਕੋਈ ਪ੍ਰਸਤਾਵ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰਾਂ ਨੂੰ ਝੂਠੇ ਗਵਾਹਾਂ ਵਜੋਂ ਮੰਨਿਆ ਜਾਵੇ। ਇਸ ਦੇ ਉਲਟ ਜਦੋਂ ਪੱਖਪਾਤ ਦੀ ਅਪੀਲ ਉਠਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਇਹ

ਦਰਸਾਉਣ ਲਈ ਤਰਕ ਦਿਖਾਇਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਗਵਾਹਾਂ ਕੋਲ ਅਸਲ ਦੋਸ਼ੀ ਨੂੰ ਬਚਾਉਣ ਅਤੇ ਦੋਸ਼ੀ ਨੂੰ ਝੂਠੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਫਸਾਉਣ ਦਾ ਕਾਰਨ ਸੀ।

30. ਆਖਰੀ ਕੇਸ ਜਿਸ ਬਾਰੇ ਸਾਨੂੰ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਚਿੰਤਤ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਉਹ ਹੈ **ਨਾਮਦੇਵ ਬਨਾਮ ਮਹਾਰਾਸ਼ਟਰ ਰਾਜ**, (2007) 14 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 150 ਦਾ ਕੇਸ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਪਿਛਲੀਆਂ ਮਿਸਾਲਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕਾਨੂੰਨ ਦਾ ਸੰਖੇਪ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਕੀਤਾ ਹੈ-

ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸੇ ਨਜ਼ਦੀਕੀ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰ ਨੂੰ 'ਦਿਲਚਸਪੀ ਰੱਖਣ ਵਾਲੇ' ਗਵਾਹ ਵਜੋਂ ਦਰਸਾਇਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਉਹ ਇੱਕ 'ਕੁਦਰਤੀ' ਗਵਾਹ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਉਸ ਦੇ ਸਬੂਤਾਂ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਜੇ ਅਜਿਹੀ ਪੜਤਾਲ 'ਤੇ ਉਸ ਦੇ ਸਬੂਤ ਅੰਦਰੂਨੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਭਰੋਸੇਯੋਗ, ਕੁਦਰਤੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸੰਭਾਵਿਤ ਅਤੇ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਭਰੋਸੇਯੋਗ ਪਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਅਜਿਹੇ ਗਵਾਹ ਦੀ 'ਇਕਲੌਤੀ' ਗਵਾਹੀ 'ਤੇ ਅਧਾਰਤ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਮ੍ਰਿਤਕ ਜਾਂ ਪੀੜਤ ਨਾਲ ਗਵਾਹ ਦਾ ਨਜ਼ਦੀਕੀ ਰਿਸ਼ਤਾ ਉਸ ਦੇ ਸਬੂਤਾਂ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰਨ ਦਾ ਕੋਈ ਆਧਾਰ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਉਲਟ ਮ੍ਰਿਤਕ ਦਾ ਨਜ਼ਦੀਕੀ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਅਸਲ ਦੋਸ਼ੀ ਨੂੰ ਛੱਡਣ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਨਿਰਦੋਸ਼ ਨੂੰ ਝੂਠੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਫਸਾਉਣ ਤੋਂ ਝਿਜਕਦਾ ਹੈ।

31. ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੀਆਂ ਉਪਰੋਕਤ ਮਿਸਾਲਾਂ ਦੇ ਅਧਿਐਨ ਤੋਂ ਅਸੀਂ ਨੋਟ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਹੜਾ ਵੀ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਗਵਾਹ ਰਿਹਾ ਹੈ ਨਤੀਜੇ ਵਿਚ ਡੂੰਘੀ ਦਿਲਚਸਪੀ ਰੱਖਦਾ ਹੈ ਜੇ ਉਸ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਉਸੇ ਪੈਮਾਨੇ 'ਤੇ ਤੋਲਣ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨਤੀਜੇ ਵਿਚ ਕੋਈ ਦਿਲਚਸਪੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਗਲਤ ਸੱਚ ਲਈ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਖੋਲ੍ਹੇਗਾ। ਇਹ ਠੋਸ ਨਿਯਮ ਜੋ ਇਸ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਦੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਜੋ ਅਜਿਹੇ ਸਰੋਤਾਂ ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਸਬੂਤਾਂ ਦੇ ਮੁੱਲ ਨੂੰ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਦਾ ਹੈ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸਾਵਧਾਨੀ ਅਤੇ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਵੇਖਣ ਅਤੇ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ। ਇਸ ਤੱਥ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਵਿਵਾਦ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਗਵਾਹ ਦੇ ਹਿੱਤ ਨੂੰ ਉਸ ਦੀ ਗਵਾਹੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਤ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜੋ ਇੱਕ ਵਿਸ਼ਵਵਿਆਪੀ ਸੱਚ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਪੱਖਪਾਤ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਹੇਠ ਇੱਕ

ਆਦਮੀ ਸਹੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਨਿਰਣਾ ਕਰਨ ਦੇ ਯੋਗ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਦਿਲੋਂ ਅਜਿਹਾ ਕਰਨ ਦੀ ਇੱਛਾ ਰੱਖਦਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਹ ਨਿਰਪੱਖ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਸਬੂਤ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਦੇ ਯੋਗ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਜਦੋਂ ਇਸ ਵਿੱਚ ਉਸਦੀ ਦਿਲਚਸਪੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਅਜਿਹੇ ਪ੍ਰਭਾਵਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ ਮਨੁੱਖ ਭਾਵੇਂ ਜਾਣਬੁੱਝ ਕੇ ਨਹੀਂ ਕੁਝ ਤੱਥਾਂ ਨੂੰ ਦਬਾਉਂਦਾ ਹੈ ਦੂਜਿਆਂ ਨੂੰ ਨਰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਸੋਧਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਅਨੁਕੂਲ ਰੰਗ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰੇਗਾ। ਇਹ ਮਨੁੱਖੀ ਗਵਾਹੀ ਦੀ ਭਰੋਸੇਯੋਗਤਾ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਨਿਯੰਤਰਣ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਵਿਚਾਰ ਹਨ ਅਤੇ ਸਬੂਤਾਂ ਦੇ ਨਿਯਮਾਂ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਅਤੇ ਹਰੇਕ ਕੇਸ ਦੇ ਤੱਥਾਂ ਅਤੇ ਹਾਲਾਤਾਂ ਦੇ ਤਹਿਤ ਸੱਚ ਦੇ ਪੈਮਾਨੇ ਵਿੱਚ ਇਸਦਾ ਭਾਰ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਕਦੇ ਵੀ ਨਜ਼ਰਅੰਦਾਜ਼ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ।

32. ਸਰਕਾਰੀ ਵਕੀਲ ਨੇ ਪੀ.ਡਬਲਯੂ. 1 ਦੇ ਬਿਆਨ 'ਤੇ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਭਰੋਸਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਦੋਸ਼ੀ-ਅਪੀਲਕਰਤਾਵਾਂ ਨੇ ਉਸ ਦੇ ਪਤੀ ਨੂੰ ਉਸਦੇ ਘਰ ਤੋਂ ਖੇਤਾਂ ਤੱਕ ਲਗਭਗ 2 ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਤੱਕ ਘਸੀਟਦੇ ਹੋਏ ਉਸਦੇ ਹੱਥਾਂ ਅਤੇ ਲੱਤਾਂ 'ਤੇ ਮਾਰੂ ਹਥਿਆਰਾਂ ਨਾਲ ਹਮਲਾ ਕੀਤਾ ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਉਸਦੀ ਮੌਤ ਹੋ ਗਈ। ਅਪਰਾਧ ਵਿੱਚ ਵਰਤੇ ਗਏ ਹਥਿਆਰ ਤਲਵਾਰ, ਡੰਡੇ, ਕੁਹਾੜੀ ਅਤੇ ਪਾਈਪ ਦੱਸੇ ਗਏ ਸਨ। ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਦੋਸ਼ੀ ਕੋਲੋਂ ਕਥਿਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਬਰਾਮਦ ਕੀਤੇ ਗਏ ਕਿਸੇ ਵੀ ਹਥਿਆਰ 'ਤੇ ਖ਼ੂਨ ਦੇ ਧੱਬੇ ਨਹੀਂ ਮਿਲੇ ਸਨ। ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ 'ਤੇ ਦੋਸ਼ ਇਹ ਲਗਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਨੇ ਮ੍ਰਿਤਕ 'ਤੇ ਤਿੰਨ ਥਾਵਾਂ 'ਤੇ ਹਮਲਾ ਕੀਤਾ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਮ੍ਰਿਤਕ ਦੇ ਘਰ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਅਤੇ ਪੀ.ਡਬਲਯੂ. 3 ਵਿਨਾਇਕ ਭਾਲੇਕਰ ਦੇ ਘਰ ਦੇ ਨੇੜੇ ਅਤੇ ਯਸ਼ਵੰਤ ਠਾਵਲੇ ਦੇ ਖੇਤਾਂ ਵਿੱਚ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਪੀ.ਡਬਲਯੂ. 2, 4 ਅਤੇ 5 ਨੇ ਆਪਣੇ ਬਿਆਨਾਂ ਵਿੱਚ ਵਿਨਾਇਕ ਭਾਲੇਕਰ ਦੇ ਘਰ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਮ੍ਰਿਤਕ 'ਤੇ ਹੋਏ ਹਮਲੇ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਸਮੱਗਰੀ ਤੋਂ ਇਹ ਜਾਪਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੋਈ ਚਸ਼ਮਦੀਦ ਗਵਾਹ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜਿਸ ਨੇ ਦੋਸ਼ੀ ਨੂੰ ਯਸ਼ਵੰਤ ਠਾਵਲੇ ਦੇ ਖੇਤਾਂ ਵਿੱਚ ਮ੍ਰਿਤਕ 'ਤੇ ਹਮਲਾ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਦੇਖਿਆ ਹੋਵੇ। ਪੀ.ਡਬਲਯੂ. 3- ਵਿਨਾਇਕ ਭਾਲੇਕਰ ਦੇ ਬਿਆਨ ਵੀ ਸਾਰੇ ਸਮੇਂ ਇਕਸਾਰ ਨਹੀਂ ਜਾਪਦੇ। ਇਕ ਵਾਰ ਉਸ ਨੇ ਗਵਾਹੀ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਮ੍ਰਿਤਕ ਦੀ ਮੌਤ ਉਸ ਦੇ ਘਰ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਹੋਈ ਸੀ। ਕੁੱਲ ਮਿਲਾ ਕੇ ਜਾਂਚ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਅਤੇ ਅਦਾਲਤ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਵੱਖਰਾ ਬਿਆਨ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਪੀ.ਡਬਲਯੂ. 4-ਸੁਧਾ ਦਾ ਵੀ ਇਹੋ ਹਾਲ ਹੈ ਜਿਸ ਨੇ ਮ੍ਰਿਤਕ 'ਤੇ ਹੋਏ ਹਮਲੇ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ

ਸੁਧਾਰ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਪੀ.ਡਬਲਯੂ. 4-ਸੁਧਾ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਸਰਕਾਰੀ ਗਵਾਹਾਂ ਦੇ ਵੱਖੋ ਵੱਖਰੇ ਬਿਆਨ ਸਨ।

33. ਪੀ.ਡਬਲਯੂ. 4 - ਸੁਧਾ ਭਾਲੇਕਰ ਦੀ ਗਵਾਹੀ ਦਰਸਾਉਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਸਨੇ ਅਪਰਾਧ ਵਿੱਚ ਏ -1, ਏ -4, ਏ -11, ਏ -13, ਏ -14 ਅਤੇ ਏ -16 ਦੀ ਸ਼ਮੂਲੀਅਤ ਵੇਖੀ ਸੀ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਉਸਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਹ ਹਮਲਾਵਰਾਂ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਚਿਹਰੇ ਤੋਂ ਪਛਾਣ ਸਕਦੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦੀ ਫਿਰ ਵੀ ਟੈਸਟ ਪਛਾਣ ਪਰੇਡ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਜੋ ਮੁਕੱਦਮੇ ਦੇ ਕੇਸ ਲਈ ਘਾਤਕ ਹੈ। ਪੀ.ਡਬਲਯੂ. 2, 3 ਅਤੇ 5 ਨੇ ਆਪਣੇ ਬਿਆਨਾਂ ਵਿੱਚ ਅਪਰਾਧ ਵਿੱਚ ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਦੀ ਸ਼ਮੂਲੀਅਤ ਅਤੇ ਦੋਸ਼ੀ ਨੂੰ ਵੇਖਣ ਬਾਰੇ ਵਿਰੋਧਾਭਾਸੀ ਬਿਆਨ ਦਿੱਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮ੍ਰਿਤਕ ਨੂੰ ਉਸ 'ਤੇ ਹਮਲਾ ਕਰਦੇ ਸਮੇਂ ਘਸੀਟਿਆ ਅਤੇ ਸਕੂਲ ਵੱਲ ਖਿੱਚਿਆ ਜਦੋਂ ਕਿ ਪੀ.ਡਬਲਯੂ. 1 ਅਤੇ 4 ਇਸ ਪਹਿਲੂ 'ਤੇ ਚੁੱਪ ਸਨ। ਘਟਨਾ ਦੇ ਸਮੇਂ ਰੌਸ਼ਨੀ ਦੀ ਉਪਲਬਧਤਾ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਸਰਕਾਰੀ ਗਵਾਹਾਂ ਦੁਆਰਾ ਵਿਰੋਧਾਭਾਸੀ ਬਿਆਨ ਵੀ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਸਨ। ਪੀ.ਡਬਲਯੂ. 3-ਸੁਧਾ ਦੇ ਪਤੀ ਵਿਨਾਇਕ ਜਿਸ ਦਾ ਘਰ ਮੁਹੱਲੇ ਵਿੱਚ ਆਖਰੀ ਹੈ ਅਤੇ ਮ੍ਰਿਤਕਾ ਦੇ ਘਰ ਤੋਂ ਚਾਰ ਹੋਰ ਘਰਾਂ ਵਿੱਚ ਸਥਿਤ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਇਹ ਘਟਨਾ ਰਾਤ 9 ਵਜੇ ਵਾਪਰੀ। ਉਸ ਦੇ ਘਰ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਦਾ ਰਸਤਾ ਸਕੂਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਘਰ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਇਮਲੀ ਦਾ ਦਰੱਖਤ ਹੈ ਅਤੇ ਸ਼ਾਮਰਾਓ ਦਾ ਘਰ ਉਸ ਦੇ ਘਰ ਦੇ ਵਿਹੜੇ ਵਿਚ ਬੈਠ ਕੇ ਦਿਖਾਈ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ। ਪੁੱਛਗਿੱਛ ਦੌਰਾਨ ਉਸ ਨੇ ਪੁਲਿਸ ਸਾਹਮਣੇ ਗਵਾਹੀ ਦੇਣ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕੀਤਾ ਕਿ ਮ੍ਰਿਤਕ ਸ਼ਾਮਰਾਓ ਦਾ ਘਰ ਉਸ ਦੇ ਘਰ ਦੇ ਪਿਛਲੇ ਪਾਸੇ ਸਥਿਤ ਹੈ। ਉਸਨੇ ਅੱਗੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਉਸਦੇ ਘਰ ਤੋਂ ਮ੍ਰਿਤਕ ਦੇ ਘਰ ਤੱਕ 'L' ਕਿਸਮ ਦਾ ਮੋੜ ਹੈ ਜੋ ਉਸਦੇ ਵਿਹੜੇ ਤੋਂ ਦਿਖਾਈ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ। ਉਸ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਮ੍ਰਿਤਕ ਸ਼ਾਮਰਾਓ ਦੀ ਮੌਤ ਉਸਦੇ ਘਰ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਹੋਈ ਅਤੇ ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਉਸਨੇ ਖੇਤ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਰਾਓ ਦੀ ਲਾਸ਼ ਵੇਖੀ।

34. ਹੁਣ ਕੇਸ ਦੇ ਤੱਥਾਂ 'ਤੇ ਆਉਂਦਿਆਂ ਪੀ.ਡਬਲਯੂ. 1 (ਮ੍ਰਿਤਕ ਦੀ ਪਤਨੀ) ਨੇ ਹੱਥ ਕੱਟਣ ਦੀ ਘਟਨਾ ਨਹੀਂ ਵੇਖੀ ਜਿਸ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਉਸਦੇ ਪਤੀ ਦੀ ਅੰਤਮ ਮੌਤ ਹੋ ਗਈ। ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਲਈ ਇਹ ਸਮਝਦਾਰੀ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਇਸ ਵਿੱਚ ਦੋਸ਼ੀ ਦੀ

ਕਸੂਰਵਾਰਤਾ ਬਾਰੇ ਠੋਸ ਸਬੂਤਾਂ ਦੀ ਅਣਹੋਂਦ ਵਿੱਚ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਨਾ ਕਰੇ ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਦੇ ਸਬੂਤ ਸਪੱਸ਼ਟ ਅੰਦਰੂਨੀ ਵਿਰੋਧਾਭਾਸਾਂ ਅਤੇ ਅਸਮਾਨਤਾਵਾਂ ਨਾਲ ਭਰੇ ਹੋਏ ਹਨ।

35. ਇਸ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਸਬੂਤਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਅਤੇ ਗੁਣਵੱਤਾ ਦੇ ਕਾਰਨ ਸਰਕਾਰੀ ਵਕੀਲ ਪਹਿਲਾਂ ਦੀ ਝੜਪ ਲਿਆ ਕੇ ਕੇਸ ਨੂੰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕਰਨ ਦੇ ਮਕਸਦ 'ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਮ੍ਰਿਤਕ ਨੇ ਮੁਲਜ਼ਮ ਨੰਬਰ 4 ਨੂੰ ਥੱਪੜ ਮਾਰਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਕਈ ਮੌਕਿਆਂ 'ਤੇ ਸਿੱਧੇ ਸਬੂਤ ਕੇਸਾਂ ਵਿੱਚ ਮਕਸਦ ਪ੍ਰਤੀ ਆਮ ਨਫ਼ਰਤ ਜ਼ਾਹਰ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਕਦੇ ਵੀ ਕੁਝ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਮਾਮਲਿਆਂ[2] ਵਿੱਚ ਦਰਸਾਏ ਗਏ ਅਤਿਅੰਤ ਸਥਿਤੀ ਨੂੰ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਜੇਰੋਮ ਹਾਲ ਦੁਆਰਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵਧੀਆ ਢੰਗ ਨਾਲ ਸਮਝਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ ਜਦੋਂ ਉਸਨੇ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ 'ਸਜ਼ਾ ਦੇ ਕਾਨੂੰਨ ਦਾ ਸ਼ਾਇਦ ਹੀ ਕੋਈ ਹਿੱਸਾ ਇਸ ਤੋਂ ਵੱਧ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਨਿਪਟਾਇਆ ਗਿਆ ਹੋਵੇ ਇਹ ਇਰਾਦਾ ਅਪ੍ਰਸੰਗਿਕ ਹੈ'।[3] ਅਸੀਂ ਨੋਟ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਕਾਨੂੰਨ ਹੁਣ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਥਿਰ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਸਥਿਤੀਗਤ ਸਬੂਤਾਂ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਮਕਸਦ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਪਰ ਸਿਰਫ ਮਕਸਦ ਦੀ ਘਾਟ ਦੇ ਅਧਾਰ ਤੇ ਮੁਕੱਦਮੇ ਦੇ ਕੇਸ ਨੂੰ ਹਟਾਉਣਾ ਇਸ ਕਾਰਕ ਨੂੰ ਕ੍ਰੈਡਿਟ ਦੇਣ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਹੋਵੇਗਾ ਜਿੱਥੇ ਇਹ ਬਣਦਾ ਨਹੀਂ ਹੈ।[5] ਮੁਲਜ਼ਮ ਵੱਲੋਂ ਮ੍ਰਿਤਕ 'ਤੇ ਹਮਲਾ ਕਰਨ ਪਿੱਛੇ ਮਕਸਦ ਝਗੜਾ ਦੱਸਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ ਜਿਸ ਦੌਰਾਨ ਮ੍ਰਿਤਕ ਨੇ ਪਿੰਡ ਦੀ ਇੱਕ ਕਰਿਆਨੇ ਦੀ ਦੁਕਾਨ ਨੇੜੇ ਮੁਲਜ਼ਮ ਨੰਬਰ 4 ਨੂੰ ਥੱਪੜ ਮਾਰਿਆ ਸੀ। ਇਤਫਾਕ ਨਾਲ ਸਰਕਾਰੀ ਵਕੀਲ ਕਰਿਆਨੇ ਦੀ ਦੁਕਾਨ 'ਤੇ ਮੌਜੂਦ ਸੁਤੰਤਰ ਗਵਾਹ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰਕੇ ਵੀ ਇਸ ਨੂੰ ਸਾਬਤ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਿਆ ਹਾਲਾਂਕਿ ਸਰਕਾਰੀ ਵਕੀਲ ਨੇ 19 ਗਵਾਹਾਂ ਤੋਂ ਪੁੱਛਗਿੱਛ ਕੀਤੀ। ਪੀ.ਡਬਲਯੂ.10 - ਪੀਐਸ ਨੰਦਗਾਓਂ ਪੋਠ ਦੇ ਹੈੱਡ ਕਾਂਸਟੇਬਲ ਸ਼੍ਰੀਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪੀ.ਡਬਲਯੂ. 1 ਦੀ ਜ਼ੁਬਾਨੀ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਨੂੰ ਲਿਖਤੀ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਘਟਾ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਪੀ.ਡਬਲਯੂ. 1 ਨੇ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਦਰਜ ਕਰਦੇ ਸਮੇਂ ਪਿਛਲੇ ਝਗੜੇ ਦਾ ਵੀ ਜ਼ਿਕਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਬਿਨਾਂ ਸ਼ੱਕ ਪੀ.ਡਬਲਯੂ. 1 ਦੇ ਬਿਆਨ ਵਿੱਚ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਦੇ ਪੜਾਅ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਉਸਦੇ ਪ੍ਰੀਖਿਆ-ਇਨ ਮੁਖੀ ਤੱਕ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਸੁਧਾਰ ਹੋਏ ਸਨ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਝਗੜੇ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਪੀ.ਡਬਲਯੂ. 1 ਦੇ ਸਬੂਤ ਨੂੰ ਸੁਣਨ ਯੋਗ ਸਬੂਤ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਰੋਕ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

[1] **ਹਰੀ ਸ਼ੰਕਰ ਬਨਾਮ ਉੱਤਰ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਰਾਜ**, (1996) 9 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 40।

[2] **ਚੈਂਡਲਰ ਬਨਾਮ ਡੀ.ਪੀ.ਪੀ.**, [1964] ਏ.ਸੀ. 763 ।

[3] ਜੇਰੋਮ ਹਾਲ, ਅਪਰਾਧਕ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਆਮ ਸਿਧਾਂਤ 88 (2 ਐਡੀਸ਼ਨ 1960) ।

[4] **ਉਜਾਗਰ ਸਿੰਘ ਬਨਾਮ ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ**, (2007) 13 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 90) ਅਤੇ **ਉੱਤਰ ਪ੍ਰਦੇਸ਼**
ਰਾਜ ਬਨਾਮ ਕਿਸ਼ਨ ਪਾਲ ਅਤੇ ਹੋਰ, (2008) 16 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 73 ।

[5] **ਬਿਪਿਨ ਕੁਮਾਰ ਮੰਡਲ ਬਨਾਮ ਪੱਛਮੀ ਬੰਗਾਲ ਰਾਜ**, (2010) 12 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 91 ।

36. ਵਿਕਲਪਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸਰਕਾਰੀ ਵਕੀਲ ਨੇ ਦੋਸ਼ ਲਾਇਆ ਹੈ ਕਿ ਅਪਰਾਧ ਦਾ ਮਕਸਦ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਦੋਸ਼ੀ ਧਿਰ ਗੈਰ-ਐਸ.ਸੀ. /ਐਸ.ਟੀ. ਭਾਈਚਾਰੇ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਸੀ ਜਦੋਂ ਕਿ ਪੀੜਤ ਐਸ.ਸੀ. ਭਾਈਚਾਰੇ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਸੀ। ਪਰ ਹੇਠਲੀ ਅਦਾਲਤ ਦੀ ਰਾਏ ਵਿੱਚ ਸਰਕਾਰੀ ਵਕੀਲ ਇਹ ਸਾਬਤ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਿਆ ਕਿ ਮ੍ਰਿਤਕ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਸਨ ਅਤੇ ਦੋਸ਼ੀ ਗੈਰ-ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀ ਜਾਂ ਕਬੀਲੇ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਸਨ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰੀ ਵਕੀਲ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲਿਆਂ (ਅੱਤਿਆਚਾਰ ਰੋਕੂ) ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 3 (i) (x) ਅਤੇ 2 (v) ਦੇ ਤਹਿਤ ਦੋਸ਼ਾਂ ਸਮੇਤ ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਵਿਰੁੱਧ ਕੋਈ ਦੋਸ਼ ਸਾਬਤ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਅਸਫਲ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਉਸ ਦੋਸ਼ ਦੇ ਉਲਟ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੇ ਵੀ ਹੇਠਲੀ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਲਏ ਗਏ ਵਿਚਾਰ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਕੀਤੀ ਜਿਸ ਨੇ ਦੂਜੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ ਮੁਕੱਦਮੇ ਦੇ ਸੰਸਕਰਣ ਨੂੰ ਗਲਤ ਸਾਬਤ ਕੀਤਾ।

37. ਹੁਣ ਸਾਨੂੰ ਕੇਸ ਦੇ ਹੋਰ ਪਹਿਲੂਆਂ 'ਤੇ ਧਿਆਨ ਕੇਂਦਰਿਤ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਕਥਿਤ ਅਪਰਾਧ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪਛਾਣ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਸਰਕਾਰੀ ਗਵਾਹਾਂ ਦੇ ਸਬੂਤਾਂ ਵਿੱਚ ਵਿਰੋਧਾਭਾਸ ਜਿਸ ਨਾਲ ਧਾਰਾ 149 ਆਈ.ਪੀ.ਸੀ. ਦੀਆਂ ਧਾਰਾਵਾਂ ਨੂੰ ਆਕਰਸ਼ਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਗੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀ ਇਕੱਠ ਦੇ ਸਾਂਝੇ ਉਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਸਾਬਤ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਮੁਕੱਦਮਾ ਚਲਾਉਣ ਦਾ ਮਕਸਦ ਹੀ ਅਸਫਲ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਬੇਸ਼ਕ ਕੋਈ ਦੋਸ਼ੀ ਅਪਰਾਧ ਦਾ ਦੋਸ਼ੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਸਿੱਧੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਅਪਰਾਧ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਨਾ ਹੋਵੇ ਪਰ ਦੂਜੇ ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੋਵੇ ਜੇ ਉਹ ਆਪਣੇ ਸਾਂਝੇ ਉਦੇਸ਼

ਨੂੰ ਸਾਂਝਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਗੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀ ਇਕੱਠ ਦਾ ਮੈਂਬਰ ਸਾਬਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਸ਼ਿਕਾਇਤਕਰਤਾ ਪੀ.ਡਬਲਯੂ. 1 (ਮ੍ਰਿਤਕ ਦੀ ਪਤਨੀ) ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਐਫ.ਆਈ.ਆਰ. (Ext.55) ਵਿੱਚ ਉਸ ਦੁਆਰਾ ਦੱਸੇ ਗਏ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਚਾਰ ਸੀ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਘਰ ਵਿੱਚ ਦਾਖਲ ਹੋਏ ਸਨ ਜਦੋਂ ਕਿ ਲਗਭਗ 20 ਤੋਂ 25 ਵਿਅਕਤੀ ਘਰ ਦੇ ਬਾਹਰ ਇਕੱਠੇ ਹੋਏ ਸਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਨੇ ਮ੍ਰਿਤਕ 'ਤੇ ਹਮਲਾ ਕੀਤਾ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਮੁੱਖ ਜਾਂਚ ਵਿੱਚ ਉਸਨੇ ਗਵਾਹੀ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਉਸਦੇ ਪਤੀ 'ਤੇ ਹਮਲਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸਾਰੇ 15 ਹਮਲਾਵਰ ਸਨ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਉਹ ਆਪਣੀ ਗਵਾਹੀ ਵਿੱਚ ਹਮਲਾਵਰਾਂ ਦਾ ਨਾਮ ਲੈਣ ਵਿੱਚ ਅਸਫਲ ਰਹੀ ਪਰ ਉਸਨੇ ਇੱਕ ਨੁਕਤਾ ਉਠਾਇਆ ਕਿ ਉਹ ਸਾਰੇ ਹਮਲਾਵਰਾਂ ਨੂੰ ਜਾਣਦੀ ਸੀ। ਪੀ.ਡਬਲਯੂ. 10 ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ- ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਦੇ ਲੇਖਕ ਸ਼੍ਰੀਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੇ ਦੋਸ਼ੀ ਨੰਬਰ 13 ਅਤੇ 15 ਦੇ ਉਸ ਦੇ ਘਰ ਵਿੱਚ ਦਾਖਲ ਹੋਣ ਬਾਰੇ ਨਹੀਂ ਦੱਸਿਆ। ਐਫ.ਆਈ.ਆਰ. ਦਰਜ ਕਰਨ ਸਮੇਂ ਉਸ ਨੇ ਏ-11 ਦੁਆਰਾ ਕੁਹਾੜੀ, ਏ -13 ਦੁਆਰਾ ਤਲਵਾਰ, ਏ -15 ਦੁਆਰਾ ਪਾਈਪ ਅਤੇ ਹੋਰ ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਦੁਆਰਾ ਡੰਡੇ ਲਿਜਾਣ ਬਾਰੇ ਵੀ ਕੋਈ ਜ਼ਿਕਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਰਿਕਾਰਡ 'ਤੇ ਮੌਜੂਦ ਸਮੱਗਰੀ ਨੂੰ ਵੇਖਦੇ ਹੋਏ, ਇਹ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪੀਡਬਲਯੂ 1 ਵੱਲੋਂ ਐਫਆਈਆਰ ਵਿੱਚ ਗਲਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਸੁਧਾਰਾਂ ਲਈ ਕੋਈ ਸੰਤੁਸ਼ਟੀਜਨਕ ਸਪੱਸ਼ਟੀਕਰਨ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ।

38. ਪੀ.ਡਬਲਯੂ. 11- ਦੋਸ਼ੀ ਨੰਬਰ 1 ਤੋਂ 7 ਦੇ ਖੂਨ ਨਾਲ ਰੰਗੇ ਕੱਪੜੇ ਜ਼ਬਤ ਕਰਨ ਦੇ ਪੰਚ ਗਵਾਹ ਸਾਗਰ ਨੇ ਮੁਕੱਦਮੇ ਦੇ ਕੇਸ ਦਾ ਸਮਰਥਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਉਸ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਪੁਲਿਸ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਥਾਣੇ ਬੁਲਾਇਆ ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਦਸਤਖਤ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੇ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੋਸ਼ੀ ਨੰਬਰ 11 ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਕੱਪੜਿਆਂ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿਚ ਵੀ ਇਹ ਬਰਾਮਦਗੀ ਸ਼ੱਕੀ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਪੀ.ਡਬਲਯੂ. 13-ਗੁਨਵੰਤ ਗਵਾਹ ਸੀ ਜਿਸ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਉਸਨੇ ਇਹ ਕੱਪੜੇ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਪਿੰਡ ਦੇ ਪੰਚਾਇਤ ਦਫ਼ਤਰ ਵਿਚ ਦੇਖੇ ਸਨ ਅਤੇ ਉਸਨੇ ਪੁਲਿਸ ਦੇ ਕਹਿਣ 'ਤੇ ਕਾਗਜ਼ 'ਤੇ ਦਸਤਖਤ ਕੀਤੇ ਸਨ। ਰਿਕਾਰਡ 'ਤੇ ਮੌਜੂਦ ਸਮੱਗਰੀ ਨੂੰ ਵੇਖਦੇ ਹੋਏ ਹੋਰ ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਦੇ ਕੱਪੜੇ ਜ਼ਬਤ ਕਰਨ ਦੀ ਸ਼ੁੱਧਤਾ ਵੀ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਨੂੰ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ।

39. ਰਿਕਾਰਡ ਤੋਂ ਇਹ ਵੀ ਸਪਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਪੀ.ਡਬਲਯੂ. 6-ਸੁਖਦੇਵ ਜਿਸ ਨੇ ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਦੇ ਕਹਿਣ 'ਤੇ ਹਥਿਆਰਾਂ ਦੀ ਬਰਾਮਦਗੀ ਨੂੰ ਸਾਬਤ ਕੀਤਾ ਸੀ- ਅਪੀਲਕਰਤਾ

ਸਬੰਧਤ ਖੁਲਾਸੇ ਦੇ ਬਿਆਨਾਂ ਅਤੇ ਜ਼ਬਤ ਪੰਚਮਾ 'ਤੇ ਆਪਣੇ ਦਸਤਖਤ ਨਹੀਂ ਦੱਸ ਸਕਿਆ। ਉਸਨੇ ਇਹ ਵੀ ਮੰਨਿਆ ਕਿ Ext.72 (ਯਾਦਪਤਰ) ਅਤੇ Ext.73 (ਜ਼ਬਤ ਪੰਚਮਾ) 'ਤੇ ਉਸ ਦੇ ਦਸਤਖਤ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਆਨੰਦ ਰਾਮਟੇਕੇ ਨੇ ਗਵਾਹੀ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਮੁਲਜ਼ਮ ਨੰਬਰ 1 ਤੋਂ 7 ਦੇ ਘਰਾਂ ਤੋਂ ਡੰਡੇ ਬਰਾਮਦ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਹ ਪਿੰਡ ਦੇ ਪੰਚਾਇਤ ਦਫ਼ਤਰ ਵਾਪਸ ਆਏ ਜਿੱਥੇ ਲਗਭਗ ਸਾਰੇ ਕਾਗਜ਼ ਲਿਖੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਇਹ ਨੋਟ ਕਰਨਾ ਵੀ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹੈ ਕਿ ਰਸਾਇਣਕ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਰਿਪੋਰਟ ਦੇ ਅਧਾਰ 'ਤੇ ਉਹ ਡੰਡੇ ਅਪਰਾਧਿਕ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀਆਂ ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਡੰਡਿਆਂ 'ਤੇ ਖੂਨ ਦੇ ਕੋਈ ਧੱਬੇ ਨਹੀਂ ਸਨ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੋਸ਼ੀ ਨੰਬਰ 13 ਅਤੇ 11 ਕੋਲੋਂ ਕਥਿਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਬਰਾਮਦ ਕੀਤੀ ਗਈ ਤਲਵਾਰ ਅਤੇ ਕੁਹਾੜੀ 'ਤੇ ਵੀ ਖੂਨ ਦੇ ਧੱਬੇ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਹਾਲਾਤਾਂ ਵਿੱਚ, ਸਰਕਾਰੀ ਵਕੀਲ ਨੇ ਇਸ ਤੱਥ ਨੂੰ ਸਾਬਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਕਿ ਦੋਸ਼ੀ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਹਥਿਆਰਾਂ ਨਾਲ ਮ੍ਰਿਤਕ ਦੀ ਹਥਲੀ ਕੱਟ ਦਿੱਤੀ ਹੈ।

40. ਮ੍ਰਿਤਕ ਦੀ ਲਾਸ਼ ਦਾ ਪੋਸਟਮਾਰਟਮ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਡਾ.ਪੁਸ਼ਪਾ ਸਾਧਵਾਨੀ-ਪੀ.ਡਬਲਯੂ. 7 ਦੀ ਰਾਏ ਵਿੱਚ ਮੌਤ ਦਾ ਕਾਰਨ ਉਸਦਾ ਹੱਥ ਕੱਟਣ ਕਾਰਨ ਖੂਨ ਦਾ ਭਾਰੀ ਨੁਕਸਾਨ ਸੀ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਉਸ ਦੇ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਅੰਗ ਆਮ ਪਾਏ ਗਏ ਅਤੇ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਅੰਗਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਸੱਟ ਨਹੀਂ ਲੱਗੀ। ਪੀ.ਡਬਲਯੂ. 7 ਨੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ 'ਤੇ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਮ੍ਰਿਤਕ ਨੂੰ ਕੋਈ ਸੱਟ ਨਹੀਂ ਲੱਗੀ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਸੀ ਕਿ ਜੇ ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਡਾਕਟਰੀ ਇਲਾਜ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਤਾਂ ਮ੍ਰਿਤਕ ਬਚ ਜਾਂਦਾ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕੀਤਾ ਕਿ ਜੇਕਰ ਕਿਸੇ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਡੰਡਿਆਂ ਅਤੇ ਲੋਹੇ ਦੀਆਂ ਪਾਈਪਾਂ ਨਾਲ ਕੁੱਟਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਮੌਜੂਦਾ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਸਰਕਾਰੀ ਵਕੀਲ ਨੇ ਦੋਸ਼ ਲਾਇਆ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਕੁੱਟਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਡਾਕਟਰ ਨੇ ਇਹ ਵੀ ਖੁਲਾਸਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਹੱਥ ਅਤੇ ਲੱਤ ਕੱਟਣ ਜਾਂ ਦੋਵਾਂ ਕਾਰਨ ਕਿਸੇ ਵਿਅਕਤੀ ਦੀ ਮੌਤ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮੁੱਚੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਡਾਕਟਰੀ ਸਬੂਤ ਮੁਕੱਦਮੇ ਦੇ ਕੇਸ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ।

41. ਇਹ ਬਹੁਤ ਹੈਰਾਨੀ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਪੀ.ਡਬਲਯੂ. 1-ਚੰਦਾ ਜੋ ਆਪਣੇ ਪਤੀ 'ਤੇ ਹੋਏ ਭਿਆਨਕ ਹਮਲੇ ਦੀ ਗਵਾਹ ਸੀ ਲਗਭਗ ਦੋ ਘੰਟਿਆਂ ਤੱਕ ਪਸ਼ੂਆਂ ਦੇ ਸ਼ੈੱਡ ਵਿੱਚ ਲੁਕੀ ਰਹੀ ਅਤੇ ਫਿਰ ਹਰਸ਼ਵਰਧਨ ਭਾਲੇਕਰ ਦੇ ਘਰ ਗਈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਉਸਨੇ ਘਟਨਾ ਬਾਰੇ ਦੱਸਿਆ

ਸੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦੋਵੇਂ ਮ੍ਰਿਤਕ ਦੀ ਭਾਲ ਕੀਤੇ ਬਿਨਾਂ ਅਮਰਾਵਤੀ ਸਥਿਤ ਪੀ.ਡਬਲਯੂ.1 ਦੇ ਸਹੁਰੇ ਘਰ ਚਲੇ ਗਏ। ਫਿਰ ਉਹ ਪੁਲਿਸ ਸੁਪਰਡੈਂਟ ਦੇ ਦਫਤਰ ਗਏ ਅਤੇ ਫਿਰ ਉਹ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਦਰਜ ਕਰਵਾਉਣ ਲਈ ਥਾਣੇ ਗਏ। ਵਿਡੰਬਨਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਉਕਤ ਹਰਸ਼ਵਰਧਨ ਭਾਲੇਕਰ ਜੋ ਮੁੱਖ ਗਵਾਹ ਹੋ ਸਕਦਾ ਸੀ ਤੋਂ ਪੁੱਛਗਿੱਛ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਪੀ.ਡਬਲਯੂ. 1 ਦਾ ਵਿਵਹਾਰ ਅਤੇ ਅਜਿਹੇ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਗਵਾਹ ਹਰਸ਼ਵਰਧਨ ਭਾਲੇਕਰ ਤੋਂ ਪੁੱਛਗਿੱਛ ਨਾ ਕਰਨਾ ਮੁਕੱਦਮੇ ਦੇ ਕੇਸ ਨੂੰ ਕਮਜ਼ੋਰ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਕੋਈ ਢੁੱਕਵਾਂ ਸਪਸ਼ਟੀਕਰਨ ਨਹੀਂ ਮਿਲਿਆ ਕਿ ਉਹ ਮ੍ਰਿਤਕ ਦੀ ਭਾਲ ਕਰਨ ਜਾਂ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਦਰਜ ਕਰਵਾਉਣ ਲਈ ਥਾਣੇ ਜਾਣ ਦੀ ਬਜਾਏ ਕਿਸ ਮਕਸਦ ਲਈ ਪੁਲਿਸ ਸੁਪਰਡੈਂਟ ਦੇ ਦਫਤਰ ਗਏ। ਪੀ.ਡਬਲਯੂ. 1, 2 ਅਤੇ 3 ਦੇ ਸਬੂਤਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਲਕਸ਼ਮਣ ਭਾਲੇਕਰ, ਭੈਰਾਓ, ਅਰੁਣ ਭਾਲੇਕਰ ਅਤੇ ਨਾਮਦੇਵ ਭਾਲੇਕਰ ਉਸੇ ਆਸ ਪਾਸ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਮ੍ਰਿਤਕਾਂ ਦੇ ਦੋਸਤ ਹਨ ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕਿਸੇ ਦੀ ਵੀ ਜਾਂਚ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਮੁਕੱਦਮੇ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿਚ ਇਕ ਹੋਰ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਐਫ.ਆਈ.ਆਰ. ਵਿਚ ਇਹ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਧਨਜੈ ਸੋਨਟਕੇ ਅਤੇ ਜਨਾਰਦਨ ਅਲੇਕਰ ਨਾਂ ਦੇ ਵਿਅਕਤੀ ਨੇ ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਨੂੰ ਮ੍ਰਿਤਕ 'ਤੇ ਹਮਲਾ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਵੀ ਦੇਖਿਆ ਸੀ ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵੀ ਜਾਂਚ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਨੰਤ ਭੂਰਭੂਰੇ ਨਾਂ ਦੇ ਵਿਅਕਤੀ ਦੀ ਵੀ ਜਾਂਚ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਯਸ਼ਵੰਤ ਰਾਓ ਦੇ ਖੇਤਾਂ 'ਚੋਂ ਮ੍ਰਿਤਕ ਦੀ ਲਾਸ਼ ਮਿਲੀ ਸੀ। ਉਹ ਸਾਰੇ ਵਿਅਕਤੀ ਖਾਸ ਤੌਰ 'ਤੇ ਮ੍ਰਿਤਕ ਦੇ ਨੇਗ ਜੋ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹਾਲਾਤਾਂ ਦੇ ਗਵਾਹ ਸਨ ਅਤੇ ਜੋ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਸੁਤੰਤਰ ਗਵਾਹ ਹੋ ਸਕਦੇ ਸਨ ਤੋਂ ਸਰਕਾਰੀ ਵਕੀਲ ਨੇ ਪੁੱਛਗਿੱਛ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ। ਸਰਕਾਰੀ ਪੱਖ ਤੋਂ ਕੋਈ ਠੋਸ ਸਪੱਸ਼ਟੀਕਰਨ ਨਹੀਂ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ।

42. ਇਕ ਹੋਰ ਪਹਿਲੂ ਜੋ ਮੁਕੱਦਮੇ ਦੀ ਕਹਾਣੀ 'ਤੇ ਸ਼ੱਕ ਪੈਦਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਉਹ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਪੀ.ਡਬਲਯੂ. 5- ਮਰੋਤੀ, ਪੀ.ਡਬਲਯੂ. 2 ਦਾ ਅਸਲੀ ਭਰਾ - ਨਰਿੰਦਰ ਅਤੇ ਪੀ.ਡਬਲਯੂ. 4 ਦਾ ਭਤੀਜਾ- ਸੁਧਾ ਨੇ ਆਪਣੀ ਉਲਟ-ਪੜਤਾਲ (Ext.70) ਵਿੱਚ ਪੁਲਿਸ ਦੁਆਰਾ ਦਰਜ ਕੀਤੇ ਬਿਆਨ ਨਾਲ ਅਸਹਿਮਤੀ ਜਤਾਈ ਅਤੇ 'ਏ' ਨਿਸ਼ਾਨ ਲਗਾਇਆ ਕਿ ਉਸਨੇ ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਭਰਾ (ਪੀ.ਡਬਲਯੂ. 2) ਨੇ ਮ੍ਰਿਤਕ ਨੂੰ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਪਿਆ ਵੇਖਿਆ। ਉਸ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਉਸਨੇ ਇਹ ਤੱਥ ਨਹੀਂ ਦੱਸਿਆ ਪੁਲਿਸ ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਸਵੇਰੇ 8

ਵਜੇ ਪਿੰਡ ਪਹੁੰਚੀ ਅਤੇ ਉਹ ਸਵੇਰੇ 10 ਵਜੇ ਪੁਲਿਸ ਨਾਲ ਖੇਤ ਵਿੱਚ ਗਿਆ। ਪੀ.ਡਬਲਯੂ. 3—ਪੀ.ਡਬਲਯੂ. 4 ਦੇ ਪਤੀ ਵਿਨਾਇਕ ਸੁਧਾ ਨੇ ਬਿਆਨ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਉਸਨੇ ਯਸ਼ਵੰਤ ਥਾਵ ਅਲੇ ਦੇ ਖੇਤ ਵਿੱਚ ਲਾਸ਼ ਵੇਖੀ ਸੀ। ਨਰੇਂਦਰ ਨੇ ਇਹ ਵੀ ਦੱਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਮਿਤੀ 20.6.1995 ਨੂੰ ਸਵੇਰੇ 9.30 ਵਜੇ ਉਸਨੇ ਹੋਰ ਪਿੰਡ ਵਾਸੀਆਂ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਉਕਤ ਖੇਤ ਵਿੱਚ ਮ੍ਰਿਤਕ ਦੀ ਲਾਸ਼ ਬਰਾਮਦ ਕੀਤੀ। ਅਸੀਂ ਦੇਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਸਰਕਾਰੀ ਗਵਾਹਾਂ ਦੇ ਕਈ ਵਿਰੋਧੀ ਬਿਆਨਾਂ ਦੌਰਾਨ ਪੀ.ਡਬਲਯੂ. 1 ਲਈ ਰਿਕਾਰਡ 'ਤੇ ਕੋਈ ਉਚਿਤ ਸਪੱਸ਼ਟੀਕਰਨ ਨਹੀਂ ਹੈ ਅਤੇ ਪੁਲਿਸ ਨੇ ਸਕੂਲ ਦੇ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਤਲਾਸ਼ੀ ਲੈਣ ਦੀ ਬਜਾਏ ਪਿੰਡ ਦੇ ਖੂਹਾਂ ਅਤੇ ਨਾਲਿਆਂ 'ਤੇ ਮ੍ਰਿਤਕ ਦੀ ਭਾਲ ਕੀਤੀ ਸਰਕਾਰੀ ਕਹਾਣੀ ਅਨੁਸਾਰ ਪੀ.ਡਬਲਯੂ. 2, 3 ਅਤੇ 5 ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਤਾ ਸੀ ਕਿ ਮ੍ਰਿਤਕ ਨੂੰ ਸਕੂਲ ਵੱਲ ਖਿੱਚਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਗਵਾਹਾਂ ਦੁਆਰਾ ਵਰਣਨ ਕੀਤੇ ਗਏ ਕ੍ਰਮਾਂ ਦੇ ਅਸਪਸ਼ਟ ਵਰਣਨ ਨੂੰ ਵੇਖਦੇ ਹੋਏ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਕਿ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਘਟਨਾਵਾਂ ਦੀ ਲੜੀ ਨੂੰ ਸਰਕਾਰੀ ਵਕੀਲ ਦੁਆਰਾ ਸਹੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਰਿਕਾਰਡ 'ਤੇ ਲਿਆਂਦਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਹ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਅਦਾਲਤ ਦਾ ਫਰਜ਼ ਬਣਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਭੂਸੀ ਤੋਂ ਚਾਫ ਨੂੰ ਵੱਖ ਕਰੇ ਅਤੇ ਬਿਆਨਾਂ ਦੇ ਹੰਗਾਮੇ ਤੋਂ ਸੱਚ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰੇ। ਸਮੇਂ ਦੇ ਅੰਤਰ ਕਾਰਨ ਇਨਸਾਨਾਂ ਲਈ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਬਿਆਨ ਦੇਣਾ ਸੁਭਾਵਿਕ ਹੈ ਪਰ ਜੇ ਅਜਿਹੇ ਬਿਆਨ ਮੁਕੱਦਮੇ ਦੇ ਮੂਲ ਨੂੰ ਹਰਾਉਣ ਲਈ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਅਜਿਹੇ ਵਿਰੋਧਾਭਾਸ ਸਮੱਗਰੀ ਹਨ ਅਤੇ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਅਜਿਹੇ ਬਿਆਨਾਂ ਬਾਰੇ ਧਿਆਨ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ [ਦੇਖੋ: **ਤਹਿਸੀਲਦਾਰ ਸਿੰਘ ਬਨਾਮ ਉੱਤਰ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਰਾਜ**, ਏ.ਆਈ.ਆਰ. 1959 ਐਸ.ਸੀ. 1012]

43. ਅਸੀਂ ਇਸ ਫੈਸਲੇ ਤੋਂ ਇਹ ਵੀ ਪਾਇਆ ਹੈ ਕਿ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੇ ਕੇਸ ਦੇ ਕੁਝ ਪਹਿਲੂਆਂ ਨੂੰ ਗਲਤ ਸਮਝਿਆ ਹੈ। ਪੀ.ਡਬਲਯੂ. 2-ਨਰੇਂਦਰ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਇਹ ਘਟਨਾ ਮਿਤੀ 19.6.1995 ਨੂੰ ਰਾਤ 9 ਵਜੇ ਵਾਪਰੀ। ਐਫ.ਆਈ.ਆਰ. ਵਿੱਚ ਵੀ ਰਾਤ 9 ਵਜੇ ਦਾ ਸਮਾਂ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਪਰ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੇ ਆਪਣੇ ਫੈਸਲੇ ਵਿੱਚ ਕਿਹਾ "ਜਿੱਥੋਂ ਤੱਕ ਰੋਸ਼ਨੀ ਦੀ ਉਪਲਬਧਤਾ ਬਾਰੇ ਦਲੀਲਾਂ ਦਾ ਸਵਾਲ ਹੈ ਅਸੀਂ ਪਾਇਆ ਕਿ ਇਹ ਘਟਨਾ ਜੂਨ ਦੇ ਮਹੀਨੇ ਵਿੱਚ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮ 7.30 ਵਜੇ ਵਾਪਰੀ ਸੀ ਅਤੇ ਵਿਦਰਭ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਜੂਨ ਦੇ ਮਹੀਨੇ ਵਿੱਚ ਰੋਸ਼ਨੀ ਦੀ ਉਪਲਬਧਤਾ ਨੂੰ ਵੇਖਦੇ ਹੋਏ ਸਾਨੂੰ ਇਹ ਕਹਿਣ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਝਿਜਕ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਚਸ਼ਮਦੀਦਗਵਾਹਾਂ ਕੋਲ ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਦੀ ਪਛਾਣ ਕਰਨ ਲਈ ਕਾਫ਼ੀ ਰੌਸ਼ਨੀ ਸੀ।" ਰਿਕਾਰਡ

ਤੋਂ ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਕਥਿਤ ਘਟਨਾ ਰਾਤ 9 ਵਜੇ ਵਾਪਰੀ ਹੈ ਨਾ ਕਿ ਸ਼ਾਮ 7.30 ਵਜੇ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੇ ਮੰਨਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਮ੍ਰਿਤਕ ਦਾ ਹੱਥ ਕਥਿਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕੱਟਣ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਮੌਤ ਦਾ ਕਾਰਨ ਬਣਨ ਦਾ ਕੋਈ ਚਸ਼ਮਦੀਦ ਗਵਾਹ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ।

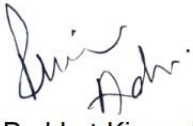
44. ਦਲੀਲਾਂ ਦੀ ਸਮਾਪਤੀ 'ਤੇ ਬਾਰ ਨੂੰ ਇਹ ਸੂਚਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਹੇਠਲੀ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਰਾਜੂ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਵੱਖਰਾ ਮੁਕੱਦਮਾ ਚਲਾਇਆ ਸੀ- ਦੋਸ਼ੀ ਨੰਬਰ 16 ਜੋ ਪਹਿਲਾਂ ਫਰਾਰ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸਨੂੰ ਸਾਰੇ ਦੋਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਬਰੀ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਅਤੇ ਰਾਜ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਬਰੀ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਵਿਰੁੱਧ ਕਿਸੇ ਅਪੀਲ ਨੂੰ ਤਰਜੀਹ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਇਹ ਵੀ ਦੇਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਪੀ.ਡਬਲਯੂ. 1, 2 ਅਤੇ 3 ਨੇ ਰਾਜੂ ਦੇ ਖਿਲਾਫ 2008 ਦੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ (ਅੱਤਿਆਚਾਰ) ਕੇਸ ਨੰਬਰ 12 ਵਿੱਚ ਬਾਅਦ ਦੀ ਸੁਣਵਾਈ ਦੌਰਾਨ ਉਲਟ ਬਿਆਨ ਦਿੱਤੇ ਹਨ।

45. ਮੁਕੱਦਮੇ ਦੇ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਉਪਰੋਕਤ ਕਮੀਆਂ ਅਤੇ ਅੰਤਰਾਂ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਸਰਕਾਰੀ ਗਵਾਹਾਂ ਦੇ ਬਿਆਨਾਂ ਵਿੱਚ ਸੁਧਾਰ ਅਤੇ ਵਿਰੋਧਾਭਾਸ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਕਿ ਦੋਸ਼ੀ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨੇ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਗੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀ ਇਕੱਠ ਵਿੱਚ ਹਿੱਸਾ ਲਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਮ੍ਰਿਤਕ 'ਤੇ ਹਮਲਾ ਕੀਤਾ ਸੀ ਉਹ ਵੀ ਉਸਨੂੰ ਮਾਰਨ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਨਾਲ ਅਪਰਾਧਕ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀਆਂ ਵਿਵਸਥਾਵਾਂ ਨੂੰ ਆਕਰਸ਼ਿਤ ਕਰਨ ਲਈ। ਕੇਸ ਦੇ ਤੱਥਾਂ ਅਤੇ ਹਾਲਾਤਾਂ ਵਿੱਚ ਇਹ ਬਹੁਤ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਦੋਸ਼ੀ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦਾ ਦੋਸ਼ ਵਾਜਬ ਸ਼ੱਕ ਤੋਂ ਪਰੇ ਸਾਬਤ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਸਾਡਾ ਵਿਚਾਰ ਹੈ ਕਿ ਹੇਠਲੀ ਅਦਾਲਤ ਨੇ 11 ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹਾਲਾਤਾਂ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦੇ ਕੇ ਇਸ ਕੇਸ ਨੂੰ ਫੁਲਪਰੂਫ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਦੋਸ਼ੀਆਂ ਨੂੰ ਬਰੀ ਕਰਨ ਲਈ ਇੱਕ ਤਰਕਸੰਗਤ ਫੈਸਲਾ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੂੰ ਦਖਲ ਨਹੀਂ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ। ਸਾਡੇ ਵਿਚਾਰ ਵਿੱਚ ਹੇਠਲੀ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਬਰੀ ਕਰਨ ਦੇ ਆਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਦਖਲ ਦੇਣ ਲਈ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਲਈ ਕੋਈ ਮਜ਼ਬੂਰ ਕਾਰਨ ਅਤੇ ਠੋਸ ਆਧਾਰ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਉਪਰੋਕਤ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਸਾਨੂੰ ਸੂਚਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਦੋਸ਼ੀ ਜ਼ਮਾਨਤ 'ਤੇ ਵਧਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਲਗਭਗ ਤਿੰਨ ਸਾਲ ਦੀ ਕੈਦ ਕੱਟ ਚੁੱਕੇ ਹਨ।

46. ਮੁਕੱਦਮੇ ਦੇ ਕੇਸ ਦੇ ਹੇਠਲੇ ਪੱਧਰ ਅਤੇ ਰਿਕਾਰਡ 'ਤੇ ਉਪਲਬਧ ਸਮੱਗਰੀ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ ਸਾਡਾ ਵਿਚਾਰ ਹੈ ਕਿ ਸਰਕਾਰੀ ਵਕੀਲ ਵਾਜਬ ਸ਼ੱਕ ਤੋਂ ਪਰੇ ਦੋਸ਼ੀ ਦੇ ਦੋਸ਼ ਨੂੰ ਸਾਬਤ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਬੁਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਸਫਲ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਹਾਲਾਤਾਂ ਵਿੱਚ ਅਸੀਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਅਪੀਲਾਂ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੁਆਰਾ ਪਾਸ ਕੀਤੇ ਗਏ ਆਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ਸਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਅਪੀਲਕਰਤਾਵਾਂ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਹੇਠਲੀ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਪਾਸ ਕੀਤੇ ਫੈਸਲੇ ਅਤੇ ਆਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਬਹਾਲ ਕਰਦੇ ਹਾਂ। ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜ਼ਮਾਨਤ ਬਾਂਡ ਰੱਦ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਬਕਾਇਆ ਅਰਜ਼ੀਆਂ ਜੇ ਕੋਈ ਹਨ ਦਾ ਨਿਪਟਾਰਾ ਵੀ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ।

ਕਲਪਨਾ ਕੇ. ਤ੍ਰਿਪਾਠੀ ਅਪੀਲਾਂ ਨੂੰ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ।

ਡਿਸਕਲੇਮਰ: - ਸਥਾਨਕ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਅਨੁਵਾਦ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਨਿਆ ਨਿਰਣਾਂ ਕੇਵਲ ਮੁਕਦਮੇਬਾਜ਼ਾਂ ਲਈ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਆਪਣੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਸਮਝਣ ਤੱਕ ਹੀ ਸੀਮਤ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਦਾ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਇਸਤੇਮਾਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ । ਸਾਰੇ ਵਿਹਾਰਕ ਅਤੇ ਅਧਿਕਾਰਤ ਮੰਤਵਾਂ ਲਈ ਨਿਆ ਨਿਰਣੇ ਦਾ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਸੰਸਕਰਨ ਪ੍ਰਮਾਣਿਕ ਹੋਵੇਗਾ ਅਤੇ ਅਮਲ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਲਈ ਇਸ ਨੂੰ ਤਰਜੀਹ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇਗੀ ।

Prabhat Kiran, Advocate
D/923/2000
Bar Council of Delhi